

امکانات توسعه صادرات
به شیخ نشینهای خلیج فارس
قسمت سوم

دکتر اسدالله نصر اصفهانی	سرپرست تحقیق
محمود نیل فروشان شهشهانی	محققان
محمد منشی زاده تهرانی	

بخش ۴- بررسی امکانات توسعه صادرات مواد چربی و مشتقات آن بشیخ نشینهای خلیج فارس

درسالهای ۴۷-۱۳۴۱ هر ساله حدود ۹/۸ درصد صادرات مواد چربی و مشتقات آن از نظر ارزش، بشرح ارقام مندرج در جدول شماره ۳۲، جذب بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس گردیده است.

با توجه باینکه ارزش صادرات روغنهای نباتی هیدروژنه درسالهای ۴۷-۱۳۴۱ بشیخ نشینهای خلیج فارس در حدود ۹ درصد ارزش صادرات مواد چربی و مشتقات آنرا تشکیل داده است، باید امکانات توسعه صادرات این محصول بمناطق مورد بحث شناخته گردد. بدین منظور مطالعاتی در جهت شناخت جریان عرضه و تقاضای روغنهای نباتی هیدروژنه در ایران صورت گرفته که نتایج آن بشرح زیر است.

درسالهای آخر برنامه عمرانی سوم، بخش خصوصی تمایل زیادی به سرمایه گذاری در صنعت روغن نباتی هیدروژنه کشور نشان داد، بطوریکه در اوائل برنامه عمرانی چهارم اکثر کارخانه های روغن نباتی کشور تقاضای توسعه و تکمیل واحدهای تولیدی خود را بوزارت اقتصاد تسلیم نمودند و در سال ۱۳۴۷ اقدامات وسیعی در زمینه توسعه ظرفیت کارخانجات روغن نباتی بعمل آوردند بطوریکه ظرفیت تولیدی این واحدها حدود ۵۷ درصد افزایش یافت و از روزانه ۳ و ۴ تن در سال ۱۳۴۶ به حدود ۶۷ تن در سال ۱۳۴۷، بشرح ارقام مندرج در جدول شماره ۳۳، افزایش یافت.

جدول شماره ۳۲

ارزش صادرات مواد چرمی و دستفشانگان بشیخ نشینهای خلیج فارس در سالهای ۱۳۴۷-۱۳۴۱
(واحد- یکهزار ریال)

متوسط ۷ ساله	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵	۱۳۴۴	۱۳۴۳	۱۳۴۲	۱۳۴۱	نام بشیخ نشینها
۹۲۶۱۷۷	۳۹۱۴۶	۲۶۱۱۱۴	۴۶۷	۱۵۶۶۸	۳۰۳	—	۱۴۷	کویت
۱۵۷۰۹	۴۴۹۹	۴۵۵۰	۲۰۹	۸۳۱	۱۲۱۸۵	۲۴۹	۴۴۱	عمان
۲۲۳۳۴	۱۰۵۳۲	۲۵۸۹۰	۴۹۶	۲۲۱۵۳	۲۱۵	۱۴	۳۸	دوبی
۸۷۶	۱۲۴۴۷	۴۲۳۸۵	۲۱	۸	۲۰	۱۳	۳۵	قطر
۲۹	—	۲۲	۱۴۷	—	—	—	—	مستط
۱۴۲۲۵	۵۵۸۲۴	۳۷۹۶۶۱	۱۲۳۴۰	۴۵۹۰	۱۵۷۲۳	۲۷۶	۶۶۱	جمع (۱)
۹۲۵۲۸	۴۱۲۱۳۴	۲۸۰۲۵۰۳	۴۷۵۷۷۲	۳۳۳۶۶	۱۰۵۹۱۲	۱۳۷۲	۱۷۱۵۴۲	جمع کل صادرات ایران در این گروه (۲)
۸/۹	۱۳/۵	۱۳/۵	۲/۷	۱۴/۸	۱۵/۷	۳۰٪	۰/۳	درصد (۱) به (۲)

منبع: سازمانهای آمار بازرگانی خارجی ایران ، سالهای ۱۳۴۷-۱۳۴۱

جدول شماره ۳۳

مقایسه ظرفیت تولیدی کارخانجات روغن نباتی هیدروژنه کشور در سالهای

۱۳۴۶-۴۷

نام کارخانه	ظرفیت تولیدی روزانه در سال ۱۳۴۶	ظرفیت تولیدی روزانه در سال ۱۳۴۷	درصد کل تولید در سال ۱۳۴۷
شاه پسند	۱۶۰ تن	۲۳۰ تن	۳۴/۵
قو	» ۱۵۰	» ۱۸۰	۲۶/۸
جهان	» ۷۰	» ۷۰	۱۰/۴
نازاصفهان	» ۳۰	» ۵۰	۷/۵
نرگس شیراز	» ۳۰	» ۵۰	۷/۵
ورامین	» ۱۵	» ۴۵	۶/۷
گل	» ۱۰	» ۱۰	۱/۵
خروس نشان	» ۵	» ۱۰	۱/۵
سه گل	» ۵	» ۵	۰/۷
ام.ام.	» ۳	» ۵	۰/۷
بقیه کارخانجات	» ۱۵	» ۱۵	۲/۲
جمع کل	۴۹۳ تن	۶۷۰ تن	۱۰۰/—

از مطالعه جدول فوق نتایج زیر استنباط میگردد:

- ۱- ظرفیت تولیدی کارخانجات روغن نباتی کشور که در سال ۱۳۴۶ بر اساس احتساب ۳۰۰ روز کار حدود ۱۴۸ هزار تن بوده در سال ۱۳۴۷ به حدود ۲۰۰ هزار تن افزایش یافته است.

۲- تمرکز واحدهای تولید کننده روغن نباتی کشور در استان سرگز است بطوریکه در حدود ۸ درصد ظرفیت تولیدی کارخانجات روغن نباتی کشور متعلق بواحدهائست که در استان مرکزی قرار دارند، در صورتیکه استان مرکزی مصرف کننده بیش از ۲ درصد روغن نباتی کل کشور نیست.

متوسط رشد تولید روغن نباتی هیدروژنه در ایران در سالهای ۴۸-۵۰-۳۴۵۰ حدود ۱۳ درصد بوده و مقدار تولید از ۱۰۵ هزار تن در سال ۳۴۵۰ به ۱۳۲ هزار تن در سال ۱۳۴۷ بشرح زیر افزایش یافته است.

جدول شماره ۳۴

مقدار تولید روغن نباتی هیدروژنه در ایران در سالهای ۴۸-۵۰-۳۴۵۰
(واحد - هزار تن)

سال	مقدار تولید
۱۳۴۵	۱۰۵
۱۳۴۶	۱۲۴
۱۳۴۷	۱۳۲

لازم بنذکر است که در سالهای اخیر بیش از ۷۰ درصد تولید روغن نباتی هیدروژنه در ایران از طریق تولید کارخانجات گروه صنعتی پارس وبهشهر تأمین شده است.

باتوجه باینکه واردات روغن نباتی هیدروژنه بکشور از سال ۱۳۴۲ غیرمجاز گردید و باتوجه باینکه موجودی انبارهای کارخانجات روغن نباتی در سالهای ۴۷-۵۰-۳۴۵۰ بحدود ۲ درصد محدود گردیده میتوان مقدار مصرف روغن نباتی هیدروژنه را معادل مقدار تولید منهای صادرات آن دانست. باقبول این فرض در جدول زیر مقدار مصرف روغن نباتی هیدروژنه در کشور در سالهای ۴۷-۵۰-۳۴۵۰ محاسبه شده است.

جدول شماره ۳۵

مقدار مصرف روغن نباتی هیدروژنه در ایران در سالهای ۴۷-۱۳۴۵
(واحد - هزار تن)

مصرف کل	صادرات	تولید	سال
۱۰۳/۵	۱/۵	۱۰۵	۱۳۴۵
۱۱۶/۲	۷/۸	۱۲۴	۱۳۴۶
۱۱۹/۵	۱۲/۵	۱۳۲	۱۳۴۷

متوسط رشد مصرف روغن نباتی هیدروژنه در ایران در سالهای ۴۷-۱۳۴۵ سالیانه حدود ۸ درصد بوده است.

مقایسه ارقام جداول شماره ۳۳ و ۳۵ حاکی از این واقعیت است که ظرفیت تولیدی کارخانجات روغن نباتی کشور در حدود ۳۴ درصد بیشتر از مقدار مصرف روغن نباتی هیدروژنه در سال ۱۳۴۷ بوده است. این ظرفیت بیکار، همراه با بهره گیری از امکانات مساعدی که در جهت افزایش ظرفیت کارخانجات روغن نباتی کشور موجود است و نیز اقداماتی که بشرح زیر بمنظور توسعه صادرات این محصول صورت گرفته، امکانات بالقوه مساعدی در جهت صادرات روغنهای نباتی بشیخ نشینهای خلیج فارس بوجود آورده است.

در سال ۱۳۴۶ وزارت اقتصاد طرحی بمنظور افزایش صادرات روغن نباتی هیدروژنه کشور تهیه نمود. بموجب این طرح اولاً بتولید کنندگان روغن نباتی هیدروژنه اجازه داده شد که در مقابل صادرات روغن نباتی هیدروژنه بهمان مقدار روغن نباتی خام بدون پرداخت سود بازرگانی بکشور وارد نمایند، ثانیاً مقرر گردید که در مقابل هر کیلوگرم روغن نباتی هیدروژنه صادراتی مبلغ ۶ ریال بعنوان جایزه صدور صادر کنندگان پرداخت گردد. با اجرای این طرح صادرات روغن نباتی هیدروژنه بشرح زیر، بسرعت افزایش یافت.

جدول شماره ۳۶

توزیع جغرافیائی صادرات روغن نباتی هیدروژنه ایران در سالهای ۴۷-۱۳۴۵
(واحد - تن)

سال	افغانستان	عراق	کویت	دوبی	عمان	سایر کشورها	جمع کل
۱۳۴۵	۵۸۰	۸۹۰	۱۵	—	—	۱۵	۱۵۰۰
۱۳۴۶	۴۵۹۰	۱۹۸۰	۸۴۰	۱۷۰	۹۰	۱۳۰	۷۸۰۰
۱۳۴۷	۵۳۳۰	۵۰۰۰	۱۲۸۰	۳۳۰	۱۳۰	۴۳۰	۱۲۵۰۰

مأخذ: آماربازرگانی خارجی ایران سالهای ۴۷-۱۳۴۵

بطوریکه در جدول شماره ۳۶ مشاهده میگردد در سال ۱۳۴۷ صادرات روغن نباتی هیدروژنه ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس محدود ۱۷۴۰ تن محدود گردیده است. در حالیکه بمقدار مصرف این شیخ نشینها در سالهای اخیر هر ساله به حدود ۱۰۰۰۰ تن بالغ گردیده است. بعبارت دیگر صادر کنندگان روغنهای نباتی هیدروژنه در ایران هیچگاه نتوانسته اند بیشتر از ۱۷/۵ درصد از مصرف روغنهای نباتی مردم شیخ نشینهای خلیج فارس را تأمین کنند. شکاف موجود بین تقاضای بالقوه مردم شیخ نشینهای خلیج فارس و مقدار صادرات ایران به بهترین نحوی بین ظرفیت بازاریست که میتواند بالقوه جذب کننده صادرات روغنهای نباتی ایران باشد، مشروط به آنکه تولید کنندگان داخلی با توجه بقیمت تمام شده این محصول تا حدودی از سود خود بکاهند و روغنهای نباتی را بقیمت تنی ۰.۴۵-۰.۴۲ دلار (برحسب نوع عرضه محصول) ببازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس عرضه کنند. در اینجا باید اضافه نمود که دانه های روغنی در داخل کشور بقیمتی بالاتر از قیمتتهای جهانی آن بکارخانجات روغن نباتی فروخته میگردد لیکن این تفاوت قیمت با توجه به عوامل دوگانه زیر که اثرات متضادی

بر قدرت رقابت تولیدکنندگان روغنهای نباتی داخلی در بازار شیخ نشینهای خلیج فارس دارد، چندان نقشی در تحدید حدود رقابت عرضه کنندگان نخواهد داشت:

۱- سهم ناچیز دانه های روغنی داخلی در کل مواد اولیه مورد نیاز کارخانجات روغن نباتی کشور .

۲- نزدیکی بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس به بنادر صادراتی ایران .

بخش ۵ - بررسی امکانات توسعه صادرات مواد کانی

بشیخ نشینهای خلیج فارس

در سالهای ۴۷-۱۳۴۱، ۶٪ درصد از صادرات مواد کانی ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس صادر شده است. با توجه باینکه رقم مربوط به صادرات نفت و مواد نفتی ایران در این گروه وارد شده است، رقم ۶٪ درصد رقمی است قابل توجه. مواد کانی که بشیخ نشینها صادر شده بترتیب اهمیت عبارتست از نفت و فرآورده های آن، انواع سیمان، انواع سنگ ها، انواع خاك و نمك. نفت و فرآورده های آن در این گروه تقریباً ۹۰ درصد صادرات ایران بشیخ نشین ها را تشکیل داده است.

بشرحیکه در جدول شماره ۳۷ منعکس گردیده است ارزش صادرات مواد کانی ایران بشیخ نشینهای مورد مطالعه در خلیج فارس در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ پیوسته رو بافزایش بوده بطوریکه در دوره مورد مطالعه تقریباً هشت برابر شده است.

در مورد جدول شماره ۳۷ صفحه بعد توضیحات زیر ضروریست:

۱- در مورد چگونگی احتساب ارقام مندرج در جدول شماره ۳۷ باید متذکر گردید که صادرات مواد کانی ایران مشمول تعرفه های شماره ۱۷۳ الی ۲۱۲ از سالنامه های آماری بازرگانی خارجی ایران به تفکیک در هر سال استخراج شده و ارقام مربوط بصادرات مواد کانی ایران بهر یک از این شیخ نشین ها جدا گانه محاسبه شده و نتایج تحصیل شده در این جدول تلخیص گردیده است.

۲- گرچه ارزش صادرات نفت و فرآورده های نفتی در این گروه وارد شده و بالطبع

جدول شماره ۳۷

ارزش صادرات مواد کانی ایران بشیخ نشین های خلیج فارس درسالهای ۱۳۴۱-۱۳۴۷
(واحد- یکهزار ریال)

سال	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵	۱۳۴۴	۱۳۴۳	۱۳۴۲	۱۳۴۱
مجموع سال	۱۱۴۲۱۹	۱۰۰۲۴۵۶	۱۳۱۷۸۳	۱۱۱۷۲۴	۵۸۷۰۷۵	۴۵۱۴۲	۱۷۰۴۸
۳۱۹۲۰۰	۵۷۳۲۹۸	۴۵۴۲۰۴	۲۳۰۷۸۵	۲۰۷۲۱۵	۴۹۸۲۱۴	۲۰۷۴۰۲	۶۵۵۸۳
۴۱۷۳۱	۱۰۷۷۰۵۳	۸۹۰۲۸	۴۲۴۴۱	۵۲۲۷	۱۸۲۰۷	۸۲۹۷	۲۰۷۷۲۲
۴۲۵۳	۹۴۲۱	۲۲۶۰۴	۷۵۱	۱۱۹۲۹	۲۲۹۶۲	۷۰۰۳	۶۶
۱۴۳۴۵	۳۴۰۶۶	۳۵۸۱۴	۲۵۱۴۳	۵۱۳	۳۱۵	۹۰۸	۳۲۶۵۹
۴۶۱۷۰۷	۸۳۸۰۵۷	۶۸۳۴۰۶	۴۳۱۷۰۳	۳۳۶۶۰۸	۵۷۷۹۰۷	۲۶۳۸۵۲	۱۰۱۱۱۸
۷۹۴۱۹۰۰	۳۶۱۹۵۳۸۱	۱۳۳۸۳۰۹۸۸	۹۲۴۸۳۵۳۹	۸۹۷۶۶۰۶۴	۷۵۱۲۰۲۸۴	۶۷۲۷۷۷۱۲۵	۶۱۷۱۵۹۰۱۸
۰/۶	۲/۱	۰/۵	۰/۴	۰/۳	۰/۷	۰/۳	۰/۱

جمع کل صادرات ایران

در این گروه (۲)

درصد (۱) به (۲)

منابع: سالنامه های آمار بازرگانی خارجی ایران ، سالهای ۱۳۴۱-۱۳۴۷

ارقام این جدول متأثر از ارقام مربوط به ارزش صادرات نفت و فرآورده‌های نفتی ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس است لیکن از آنجائیکه بحث در مورد صادرات مواد نفتی و فرآورده‌های آن از حدود هدف تحقیق این مطالعه بدور است در این جا هیچگونه اشاره‌ای با ارقام مربوط به صادرات این مواد بشیخ نشینهای خلیج فارس نشده و از چگونگی بازار نفت و فرآورده‌های نفتی ایران در این شیخ نشینها بحثی بمیان نیامده است.

صادرات مواد کانی ایران (باستثنای نفت و فرآورده‌های آن) بشیخ نشینهای خلیج فارس متشکل است از انواع سنگهای ساختمانی و سیمان. در مورد صادرات انواع سنگهای ساختمانی باید متذکر گردید که قلوه سنگ و سنگهایی که برای سنگ فرش ساختمانها و معابر بکار میرود عمده ترین رقم صادرات ایران را در گروه سنگها بدین شیخ نشینها تشکیل میدهد. توضیح اینکه سنگهای ساختمانی و انواع سنگهای مرمر ایران بمقدار بسیار ناچیزی بدین شیخ نشینها صادر گردیده است. علت ناچیز بودن صادرات سنگهای ساختمانی و انواع سنگ مرمر را باید در گرانی قیمت آنها جستجو کرد. با توجه باینکه مواد کانی و بویژه سنگها جزء کالاهای سنگین وزن محسوب شده و هزینه حمل قسمت مهمی از قیمت تمام شده آنها را تشکیل میدهد و طبیعتاً کوتاهی فاصله بین ایران و شیخ نشینها باید عامل مهمی در کاهش قیمت فروش این سنگها باشد ولی سنگهای ساختمانی ایران هنوز نتوانسته است از لحاظ قیمت با انواع مشابه خارجی آن در بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس رقابت کند. صاحبان بیش از یکصد و هفتاد واحد تولید کننده سنگهای ساختمانی در تهران که عمده ترین عرضه کنندگان سنگ به بازارهای داخلی میباشند، بعلت وجود بازارهای اشباع نشده داخلی تمایلی بصدور سنگهای ساختمانی نشان نداده و اصولاً برنامه‌ای برای صادرات سنگهای ساختمانی تهیه نکرده‌اند.

در مورد صادرات سیمان ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس باید متذکر گردید که: از نیمه دوم سال ۱۳۴۱ بسبب بحران اقتصادی کشور و پایان یافتن اقدامات عمرانی ناشی از برنامه هفت ساله دوم و نقصان فعالیت‌های ساختمانی که از آثار بحران

عمومی بود میزان تقاضای خرید کلیه مصالح ساختمانی و در رأس آنها سیمان تنزل یافت و از همین سوی میزان عرضه و بدنبال آن مقدار فروش کارخانه های سیمان کشور دچار رکود گردید مضافاً اینکه برنامه سوم نیز هنوز به تصویب نهائی نرسیده و مرحله اجراء درنیامده بود و مقاطعه کاران سازمان برنامه در حال انتظار باقی بودند و بهیچوجه نسبت به خرید سیمان اظهار تمایل نمی کردند. چون این وضع بدون پیش بینی قبلی حادث گردیده بود میزان عرضه بر تقاضای فزونی یافت و مقامات وزارت اقتصاد بمنظور ایجاد تعادلی بین عرضه و تقاضای سیمان تصمیم بصدور آن گرفتند. نخستین بازارهایی که مورد مطالعه قرار گرفت بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس بود.

پیرو مذاکراتی که از طرف مقامات مرکز مشاوره و نظارت بر تولید، توزیع و فروش سیمان بارو ساء و شیوخ و شیخ نشینهای خلیج فارس صورت گرفت اقداماتی برای صدور سیمان ایران بدین مناطق بعمل آمد که در نتیجه آن در هفت ماه آخیر سال ۱۳۴۲ برای نخستین بار در حدود پنجاه هزار تن سیمان ایران به کویت و سایر شیخ نشینهای خلیج فارس صادر گردید. صادرات سیمان در سال ۱۳۴۳ بحدود یکصد هزار تن و در سال ۱۳۴۴ بحدود یکصد و بیست هزار تن افزایش یافت. لیکن این سیر صعودی صادرات سیمان بدلائل زیرین در سالهای بعد ادامه نیافت:

— توسعه فعالیتهای ساختمانی در داخل کشور .

— بالا بودن قیمت های فروش در داخل کشور نسبت بقیمت های صادراتی در مورد توسعه فعالیتهای ساختمانی باید متذکر گردید که پس از پایان یافتن دوران رکود اقتصادی ، فعالیتهای ساختمانی تجدید شد و در سالهای بعد بسرعت دنبال گردید و همزمان با توسعه فعالیتهای ساختمانی مصرف سیمان در داخل کشور افزایش یافت بطوریکه از حدود ۷۰۰ تن در سال ۱۳۴۱ بحدود ۲۰۰۰ تن در سال ۱۳۴۷ افزایش یافت . بدنبال افزایش مصرف ، ظرفیت تولیدی کارخانجات سیمان هم از ۹۰۰ تن در سال ۱۳۴۱ بحدود ۲۰۰۰ تن در سال ۱۳۴۷ افزایش یافت. افزایش مصرف سیمان در داخل کشور تا حد ظرفیت تولیدی کارخانجات سیمان

بتنهائی نمیتواند علل عدم صدورسیمان بشیخ نشینهای خلیج فارس را توجیه کند زیرا دراینمورد باید بمسئله توزیع جغرافیائی تولید و مصرف سیمان در داخل کشور توجه گردد. توضیح اینکه ظرفیت تولیدی کارخانجات سیمان در جنوب ایران بمراتب بیشتر از مصرف این ناحیه است و مازاد تولید کارخانجات سیمان در این منطقه بمنظور جبران کمبود تولید سیمان در ناحیه غرب ایران بکانونهای مصرف این مناطق ارسال میگردد در صورتیکه باتوجه بهزینه گزاف حمل سیمان از جنوب ایران بغرب کشور از نظر اقتصادی مقرون بصرفه آنست که کمبود مصرف سیمان در ناحیه غرب ایران از طریق واردات تأمین شده و مازاد مصرف سیمان ناحیه جنوب ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس صادر گردد. بنابراین برای عدم صدورسیمان باید دلیل دیگری اقامه گردد. علت اصلی عدم صدورسیمان ببازارهای شیخ نشینها را باید در تفاوت قیمت های فروش سیمان در داخل کشور و در بازارهای شیخ نشینها جستجو نمود. توضیح اینکه کارخانجات داخلی بدون تحمل هیچگونه هزینه ای از نظر بازاریابی قادرند بخوبی سیمان را در داخل کشور تنی حداقل . . . ۱۴ ریال بفروش رسانند در صورتیکه سیمانهای ژاپنی در بازارهای شیخ نشینها تنی . ۸۵ ریال بفروش میرسد. تفاوت این دو قیمت به بهترین نحوی مبین علل عدم توجه صاحبان کارخانجات سیمان بصدورسیمان میباشد.

طبق مطالعات مقدماتی که بر مبنای میزان واردات سیمان کویت و سایر شیخ نشینها و وسعت برنامه های ساختمانی این شیخ نشینها صورت گرفته ظرفیت وارداتی بازارهای شیخ نشینها در مورد سیمان سالیانه حدود پانصد هزار تن برآورد گردیده است. گرچه ایران بجهت نزدیکی با شیخ نشینها باید از این بازار بهره گیرد لیکن بدلائل بیان شده، پیش بینی توسعه صادرات سیمان ببازارهای شیخ نشین های خلیج فارس در حال حاضر بسیار بعید بنظر میرسد.

بخش ۶- بررسی امکانات توسعه صادرات پوست، چرم

و مصنوعات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس

در سال ۱۳۱۱ نخستین واحد چرمسازی با امتداد جدید در همدان تأسیس گردید و دو سال پس از آن ازدومین واحد بزرگ چرمسازی در تبریز بهره برداری شد. لیکن در سالهای بعد همزمان با توسعه تهران و افزایش جمعیت این شهرستان واحدهای تهیه کننده چرم در تهران بسرعت احداث گردید بطوریکه در حال حاضر تهران بزرگترین مرکز تهیه کننده چرم در ایران است واحدهای کفش سازی و سراجی بزرگترین و وعمده ترین مصرف کنندگان چرمهای داخلی هستند. اگر در مقام مقایسه کیفیت چرم ایران با چرمهای مشابه خارجی برائیم تفاوت محسوس بنفع چرمهای خارجی بنظر میرسد. بطور کلی این تفاوت در دو مورد بسیار محسوس است.

در مورد نخست این تفاوت از چگونگی حیات حیوان سرچشمه میگیرد بدین معنی که چنانچه در تغذیه و نگهداری حیوان اصول صحیح دامداری رعایت شود و هنگام ذبح و پوست کنی دقت لازم بعمل آید طبعاً پوست سالم و خوبی بدست میآید ولی متأسفانه در ایران مسائل فوق کمتر مورد توجه قرار میگیرد و در نتیجه مقدار زیادی از پوستهای بدست آمده یا بکلی قابل چرم شدن نیستند و یا بچرم نامرغوب تبدیل میشوند. دومین مورد تفاوت چرمهای داخلی و خارجی از چگونگی عمل آوردن پوست و تبدیل آن بچرم حاصل میگردد.

با توجه بدین اختلافات است که قابلیت رقابت پذیری چرم ایران در بازارهای خارج کمتر شده است. مسئله دیگری که در مورد آینده صنعت چرمسازی باید بدان توجه نمود خاصیت جانشینی بسیار محصولات پلاستیکی و محصولات چرمی است. توضیح اینکه تا پایان جنگ بین المللی دوم انواع کفش، کیف، دستکش و کمربند از چرم تهیه میشد لیکن بعد از جنگ با اختراع لاستیک مصنوعی و پلاستیک، چرم مقام و مرتبه خود را ازدست داد. در سالهای اخیر با توجه بویژگیهای این مصنوعات نسبت به چرم در مورد داشتن رنگهای الوان، عدم احتیاج بواکس، غیر قابل نفوذ بودن

درمقابل آب و ارزانی قیمت آن رقابت شدیدی بین لاستیک مصنوعی و پلاستیک باچرم آغاز شده که با گذشت زمان بشدت آن بنفع لاستیک مصنوعی و پلاستیک افزوده شده است.

باتوجه بتوضیحات فوق دورنمای بازارچرم و مصنوعات آن درمقیاس جهانی چندان روشن نیست و مسلم است باتحدید ظرفیت بازار این صنعت درمقیاس جهانی باید اقداماتی درجهت بهبود کیفیت چرم تولیدی ایران و بالطبع مصنوعات چرمی ایران معمول گردد که تا حداقل موقعیت فعلی ایران درسالهای آتی در بازارهای داخلی و خارجی حفظ شود. درجدول شماره ۳۸ ارزش صادرات پوست، چرم و مصنوعات آنها ببازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس به تفکیک درسالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ نشان داده شده و مقایسه‌ای بین ظرفیت این بازار و سایر بازارهای صادراتی ایران درمورد این مصنوعات بعمل آمده است.

توضیحات مربوط به جدول شماره ۳۸

- ۱- ارقام مربوط به ارزش صادرات پوست، چرم و مصنوعات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس از جداول آماری سالنامه‌های آمار بازرگانی خارجی ایران در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ استخراج شده و پس از انجام یکسری محاسبات آماری بمنظور مقایسه بین ارزش صادرات ایران به شیخ نشینهای خلیج فارس و ارزش کل صادرات ایران در این گروه، نتایج حاصل در آخرین سطر جدول فوق خلاصه گردیده است.
- ۲- بطوریکه در جدول شماره ۳۸ مشاهده میگردد درسال ۶-۱۳۴۱ رقم مربوط به صادرات محصولات مورد بحث بکویت از سالهای دیگر بیشتر بود. این امر ناشی از آنست که در این سال در حدود ۳۳۱ تن پوست خام گوسفند و بز بارزش ۴۴۳۸ هزار ریال بدین شیخ نشین صادر شده است.
- ۳- رقم صادرات ایران بشیخ نشین دویی درسالهای ۴۴ - ۱۳۴۳ نسبت به سالهای قبل و بعد از آن رقم قابل ملاحظه‌ای است. در این مورد متذکر میگردد که این

جدول شماره ۳۸

ارزش صادرات پوست، چرم و مصنوعات آنها به شیخ نشینهای خلیج فارس در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ (واحد: یک هزار ریال)

متوسط ساله	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵	۱۳۴۴	۱۳۴۳	۱۳۴۲	۱۳۴۱	نام شیخ نشین
۷۰۱	۲۴۴	۴۵۳۱	۷۹	—	۴۵	۱۲	—	کویت
۲۴۲	۲۲۲	۱۳۲	۲۵۲	۴۵	۳۳۱	۲۷۳	۴۵۰	عمان
۶۹۳	۲۷	—	۳۰	۱۷۹۶۰	۱۷۷۹۰	۳۰	۱۳	دولبی
۳۹	۴۰	۱۰	۷۴	۵۴	۹۴	—	—	قطر
—	—	—	—	—	—	—	—	مسقط
۱۷۶۷۸	۷۳۱	۴۷۶۷۳	۴۳۵	۲۷۴۶۸	۲۷۲۶۰	۳۱۵	۴۶۳	جمع (۱)
۸۴۳۷۱۸۲	۱۷۰۲۶۵۴۲	۸۹۴۵۰۳۶	۱۷۰۸۱۹۱۸۹	۷۶۰۷۰۵۹	۹۷۰۶۸۸	۷۲۷۷۶۷۹	۴۴۲۳۰۹۴	جمع کل صادرات ایران
۰/۱۷	۰/۰۷	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۳	۰/۲	۰/۰۴	۰/۱	در این گروه (۲) درصد (۱) به (۳)

ساخته: سالنامه های آمار بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۴۷-۱۳۴۱

افزایش متاثر از رقم صادرات پوست خام گوسفند و بز بدین شیخ نشین در این دو سال است .

باتوجه به توضیحات فوق و ارقام جدول شماره ۳۸ نیز بادر نظر گرفتن ترکیب صادرات ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس بشرح جدول پیوست گزارش، میتوان نتیجه گرفت که:

۱- در حدود ۹ درصد صادرات ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس در گروه سورد مطالعه متشکل است از صادرات پوستهای خام بز و بزغاله که این وضع باتوجه به وضعیت کنونی صنعت چرمسازی در ایران بشرحی که در آغاز این بحث گذشت بسیار طبیعی مینماید .

۲- در حال حاضر کشور ما وارد کننده پوستهای خام گاو و گاومیش و گوساله است بطوریکه در سالهای اخیر در حدود شش هزار تن از این پوستها بارزش حدود ۲۵ میلیون ریال بکشور وارد شده است . علت واردات پوست گاو و گوساله و صادرات پوستهای خام گوسفند و بز و بزغاله در درجه نخست ناشی از کمبود مصرف گوشت گاو نسبت به گوشت گوسفند و در درجه دوم ناشی از آنست که چرم تهیه شده از پوست گوسفند بسیار ظریف و گران قیمت بوده و در ایران خریدار زیادی ندارد لیکن این نوع چرم در اروپا و آمریکا مشتریان فراوانی داشته و دارد . این چرمها در کشورهای خارجی پس از یکسری عملیاتی که بر روی آنها صورت میگردد به مصرف تهیه دستکش، کیف و کفش زنانه و بخصوص لباسهای چرمی میرسد و باقیمت های بسیار گران (نسبت بقیمت پوستهای صادراتی) بکشور وارد میگردد .

۳- در مورد اجناس تهیه شده از چرم از قبیل کیف چرمی ، دستکش چرمی ، کفش چرمی و لباس چرمی باید متذکر شد که هر چند حقوق گمرکی و سود بازرگانی این کالاها بعنوان کالای لوکس بشرح جدول صفحه بعد :

نام کالا	حقوق گمرکی هر کیلو	سود بازرگانی هر کیلو
کیف چرمی	۵۰۰ ریال	۱۰۰۰ ریال
دستکش چرمی	» ۶۰۰	» ۱۴۰۰
لباس چرمی	» ۶۰۰	» ۱۴۰۰

بسیار زیاد است، لیکن باز هر ساله مقادیر قابل توجهی از این مصنوعات بکشور وارد میگردد. باید متذکر گردید که مقدار مصنوعات چرمی که بطور قاچاق وارد میشود - بعلت بالا بودن حقوق گمرک و سود بازرگانی - به مراتب بیشتر از مصنوعات است که از گمرک ترخیص میگردد.

باتوجه بمطالب فوق الذکر باید توجه داشت که اولاً در گروه پوست، چرم و مصنوعات آن کشورها یک کشور صادرکننده پوستهای گوسفند، بز و بزغاله و واردکننده پوستهای گاو و گاو میش است که شیخ نشینهای خلیج فارس تا کنون سهم مهمی در جذب صادرات این پوستها نداشته اند. علت این امر هم بسیار مشخص است زیرا در این مناطق کارخانجات تهیه کننده چرم مصنوعات چرمی نیست و بالطبع این شیخ نشینها نیازی به پوستهای صادراتی ایران ندارند بطوریکه در سالهای ۴۷-۱-۳۴ فقط ۱۷٪ درصد صادرات پوست و چرم ایران جذب بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس شده است. در صورتیکه بیش از ۹۰ درصد صادرات پوستهای خام ایران جذب بازارهای آمریکا، شوروی، اروپای غربی و شرقی گردیده که باتوجه به توسعه صنعت چرمسازی در این کشورها بازار این مناطق در سالهای آتی همانند گذشته میتواند بازار طبیعی صادرات پوستهای خام ایران باشد. ثانیاً بعلت بدعمل آوردن پوست در کارخانجات چرمسازی ایران، چرمهای ایران فاقد قابلیت رقابت با چرمهای خارجی در بازارهای داخلی است.

ثالثاً مقدار تولید داخلی مصنوعات چرمی هنوز بعلت فوق الذکر رافع نیازهای تولیدی نیست و مسلم است که با بهبود کیفیت تولیدات داخلی بازارهای داخلی قادر

بجذب مقدار بیشتری از این مصنوعات خواهد بود. رابعاً ظرفیت بازار شیخ نشینها در مورد جذب مصنوعات چرمی با توجه به جمعیت آنها بسیار محدود است که امکان توفیق در بهره برداری از این بازار - با توجه بکیفیت مصنوعات چرمی ایران - بسیار بعید بنظر میرسد.

بخش ۷- بررسی امکانات توسعه صادرات انواع کائوچو و اشیاء

ساخته شده از آن بشیخ نشینهای خلیج فارس

کالا هائیکه در این گروه مورد بحث قرار میگیرند عبارتست از انواع کائوچوی طبیعی و مصنوعی، انواع لوله های لاستیکی و همتراز همه انواع لاستیک برای وسایل نقلیه. در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ بطور متوسط هر ساله حدود ۱/۲ درصد صادرات این محصولات از نظر ارزش جذب بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس گردیده است. این نسبت در سالهای مورد بحث ثابت نبوده و از ۲ درصد در سال ۱۳۴۲ به ۳/۷ درصد در سال ۱۳۴۷ بشرح ارقام مندرج در جدول شماره ۳۹ افزایش یافته است.

بطوریکه در جدول شماره ۳۹ مشاهده میگردد ارزش کل صادرات ایران در این گروه تقریباً ناچیز است بطوریکه در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ بطور متوسط هر ساله حدود ۷۹۰ هزار ریال انواع کائوچو و اشیاء ساخته شده آن بکلیه کشورهای جهان صادر شده و این رقم بالنسبه رقمی است ناچیز. علت ناچیز بودن این رقم را میتوان از طرفی در ماهیت کالا هائیکه در این گروه قرار گرفته جستجو نمود و از سوی دیگر ناشی از ضعف ظرفیت تولیدی کارخانجات سازنده این محصولات در داخل کشور دانست. توضیح اینکه کالا هائیکه در این گروه وارد شده اند عبارتند از انواع کائوچوی طبیعی و مصنوعی، انواع لوله های پلاستیکی و همتراز همه انواع لاستیک برای وسایل نقلیه. در مورد انواع کائوچو باید متذکر گردید که با توجه به موقعیت طبیعی ایران، کشور ما همواره وارد کننده انواع کائوچوی طبیعی بوده و خواهد بود. در مورد لوله های پلاستیکی از جنس پلی وینیل کلراید (P.V.C.) متذکر میگردد که در حال حاضر کارخانه

جدول شماره ۳۹
ارزش صادرات انواع کاتوجو و اشیاء ساخته شده از آن بشیخ نشینهای خلیج فارس درسالهای ۱۳۴۱-۴۷ (واحد- یکهزار ریال)

نام شیخ نشین	۱۳۴۱	۱۳۴۲	۱۳۴۳	۱۳۴۴	۱۳۴۵	۱۳۴۶	۱۳۴۷	متوسط ساله
کویت	—	—	۳	۳۱۸	۱	۳۳۱	۱/۱۴۰	۲۵۶
عمان	—	—	۱۱۸	۷۷۸	۱۷۳۳۱	۱۷۳۴۱	۳۳۶	۵۱۶
دوبئی	—	۹	—	—	۳۳۶	۱۶۲	۶۹	۹۷
قطر	—	—	—	—	۳۴	۱۱۱	—	۲۱
مستقط	—	—	—	—	—	—	—	—
جمع (۱)	—	۹	۱۲۱	۸۰۶	۱۷۸۰۲	۱۷۹۴۵	۱۶۵۴۵	۸۹۰
جمع کل صادرات ایران	—	۹	۱۲۱	۸۰۶	۱۷۸۰۲	۱۷۹۴۵	۱۶۵۴۵	۸۹۰
دراین گروه (۲)	۱۶۵۳۹	۳۷۲۳۰	۲۴۹۳۲۹	۶۷۸۸۷۹	۶۷۳۴۶	۱۰۷۲۹۷	۵۷۸۷۴	۷۷۹۲۶
درصد (۱) به (۲)	۰	۰/۳	۰/۵	۱۱/۸	۵۳/۹	۸۸/۷	۳۱/۷	۱۱/۳

ساخته: سالنامه‌های آمار بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۴۷-۱۳۴۱

پولیکا وابسته به مجتمع پتروشیمی آبادان تنها واحد تولید کننده این لوله‌ها در ایران است، لیکن مدارك موجود در وزارت اقتصاد حاکی است که اقداماتی از طرف بخش خصوصی بمنظور احداث پنج واحد سازنده لوله‌های نرم و سخت P. V. C. انجام شده که با توجه بظرفیت تولیدی این واحدها و امکانات مصرف آنها در داخل کشور پیش‌بینی میگردد که ظرفیت تولیدی این واحدها بمراتب بیشتر از ظرفیت جذب بازارهای داخلی باشد و بنابراین امکانات بالقوه‌ای جهت صدور این لوله‌ها برای تولید کنندگان داخلی فراهم است. با توجه باینکه ماده اولیه این لوله‌ها از تیرماه سال ۱۳۴۸ توسط مجتمع پتروشیمی آبادان ببازارهای داخلی عرضه خواهد گردید میتوان پیش‌بینی نمود که قیمت تمام شده این لوله‌ها در داخل کشور درحدی باشد که اسکان صدور آنها را حداقل بمالک همجوار فراهم سازد، توضیح اینکه این لوله‌ها بسیار سبک وزن و پرحجم است و این عامل نقشی مؤثر در جهت افزایش امکانات رقابت این لوله‌ها بالوله‌های مشابه خارجی در بازارهای ممالک همجوار بخصوص بازارهای شیخ نشین‌های خلیج فارس ایفاء مینماید.

درمورد اسکان صادرات انواع لاستیک برای وسایل نقلیه باید متذکر گردید که در حال حاضر ظرفیت تولیدی کارخانجات لاستیک سازی در ایران در حدیست که مقدار تولید آنها رافع نیازهای داخلی نبوده و هر ساله مقادیر قابل توجهی لاستیک برای وسایل نقلیه بکشور وارد میشود بنابراین در این رشته در حال حاضر کشور ما یک کشور وارد کننده است، لیکن برنامه تولیدی کارخانجات لاستیک سازی برای دهه ۱۳۵۰ برد و فرض زیر پی ریزی شده :

— بی‌نیازی کشور از واردات انواع لاستیک

— صدور انواع لاستیک بمقدار معادل ۰.۴-۰.۲ درصد تولیدات داخلی

باتوجه بدین هدف و در نظر گرفتن این موضوع که در سالهای اخیر شیخ نشین کویت بطور متوسط سالیانه حدود ۶ میلیون ریال لاستیک توتی و روئی از کشورهای مختلف جهان وارد نموده است، کارخانجات لاستیک سازی کشور باید برای نفوذ

در این بازار برنانه‌ئی دقیق و همه‌جانبه تنظیم نموده و بایک سیاست بازاریابی قوی و مؤثر باجرای آن مبادرت نمایند.

بخش ۸ - بررسی امکانات توسعه صادرات چوب و اشیاء ساخته

شده از آن بشیخ‌نشین‌های خلیج فارس

کالاهائیکه امکانات توسعه صادرات آنها در این گروه مورد بررسی قرار می‌گیرد عبارتست از: انواع چوب، تخته، تخته‌های چندلا، نشویان، ظروف چوبی، چوب‌پنبه، حصیر، مبل و انواع مبلمان. در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ بطور متوسط هر ساله ۸ درصد ارزش صادرات انواع چوب و اشیاء ساخته شده از آن از ایران به بازارهای شیخ‌نشین‌های مورد بحث در خلیج فارس صادر شده است. این نسبت در سالهای مورد بحث ثابت نبوده و از ۹/۴ درصد در سال ۱۳۴۲ به ۷/۱ درصد در سال ۱۳۴۴ افزایش یافته و از این سال بعد این نسبت بشرح ارقام مندرج در جدول شماره ۴ و بکاهش رفته و به ۷/۲ درصد در سال ۱۳۴۷ تنزل یافته است.

نوسانات صادرات ایران در این گروه بشیخ‌نشین‌های خلیج فارس بسیار شدید و نامنظم بوده است لیکن در طول این دوره میزان صادرات ایران چه از نظر نسبی و چه بطور مطلق تقلیل یافته از حدود ۹۰۰ هزار ریال در سال ۱۳۴۱ نیز حدود ۱۰۰۳ هزار ریال در سال ۱۳۴۷ کاستی پذیرفته است.

رقم صادرات ایران در این گروه تنها در مورد دو کالا قابل ملاحظه است نخست در مورد انواع حصیر و دوم در مورد هیزم و چوبهائیکه بمصرف سوخت می‌رسد. رقم صادرات ایران در مورد انواع چوب، تخته، ظروف چوبی، مبل بسیار ناچیز بوده است. در صورتیکه میزان واردات این شیخ‌نشینها از بازارهای بین‌المللی رقم قابل ملاحظه‌ایست بطوریکه در سالهای اخیر کویت هر ساله در حدود ۵۰ میلیون تومان چوب و چوب‌پنبه، ۴۰ میلیون تومان چوبهای صنعتی، ۲۰ میلیون تومان محصولات چوبی و بالاخره ۵۰ میلیون تومان انواع مبل وارد کرده است. با توجه به میزان واردات کویت و میزان

جدول شماره ۴۰

ارزش صادرات انواع چوب و اشیاء ساخته شده از آن بشیخ نشین های خلیج فارس

درسالهای ۴۷ - ۱۳۴۱

(واحد - یکهزار ریال)

متوسط ساله	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵	۱۳۴۴	۱۳۴۳	۱۳۴۲	۱۳۴۱	نام شیخ نشین
۷۱۹	۳۰۲	۷۴۷	۸۹۳	۶۳۴	۶۵۱	۷۸۲	۱۱۰۱۹	کویت
۳۳۳۶۴	۹۴۸	۹۷۵	۱۱۲۱۶	۱۱۱۷۰۶	۴۱۸۴۵	۱۱۱۹۲۵	۱۱۹۲۸	عمان
۳۱۴۶۳	۵۰۲	۱۱۴۴۸	۲۱۳۲۰	۱۰۰۲۶۲	۷۱۷۴۶	۶۰۷	۱۱۳۳۵	دوبی
۳۷۶	۲۸۳	۳۵۲	۱۸۶	۳۹۷	۲۵۶	۴۳۱	۶۱۸	قطر
۱۲۳	۹۱	۹۶	۴۱۷	۲۱۱	۵	۵۳	۴۴	مسقط
۸۱۰۴۵	۳۱۳۴	۳۱۲۱۷	۵۱۰۳۲	۲۳۱۲۱۰	۱۳۱۵۰۳	۲۱۸۹۷	۴۹۲۲۴	جمع (۱)
								کل صادرات ایران
۹۱۱۳۶۸	۷۷۵۵۵	۷۵۰۱۰۶۷	۱۴۱۱۳۲۴	۱۳۹۱۰۱۰	۹۰۷۰۳۹	۵۸۲۱۳	۵۷۸۷۰	دراین گروه (۲)
۸	۲/۷	۴/۸	۳/۵	۱۶/۷	۱۴/۹	۴/۹	۸/۵	درصد (۱) به (۲)

ساخت : سالنامه های آمار بازرگانی خارجی کشور، سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱

واردات دیگر شیخ نشینهای خلیج فارس بدین واقعیت واقف میگردیم که هر ساله در حدود ۳۰ میلیون تومان انواع چوب و مصنوعات آن و انواع سبلمان بکویت و سایر شیخ نشینهای مورد بحث در خلیج فارس وارد میگردد ولی میزان صادرات ایران در این گروه بدین شیخ نشین ها بسیار ناچیز بوده بطوریکه در سالهای ۷۷-۱۳۴۱ هر ساله بطور متوسط در حدود ۹ میلیون تومان چوب و مصنوعات آن از ایران بدین مناطق صادر شده است . بعبارت دیگر در دوره مورد مطالعه تقریباً تنها از ۱۳۳ ظرفیت وارداتی بازارهای شیخ نشین های خلیج فارس در مورد صدور چوب و اشیاء ساخته شده از آن استفاده شده است . علل ناچیز بودن صادرات ایران در این گروه بدین شیخ نشینها را باید نخست در ضعف ظرفیت تولیدی صنایع چوب در ایران و در مرحله ثانی در بالا بودن قیمت تمام شده این مصنوعات در داخل کشور جستجو نمود . توضیح آنکه گرچه امکانات بالقوه ای جهت بهره گیری از صنایع چوب کشور با توجه به منابع جنگلی کشور وجود داشته لیکن هنوز این صنایع در ایران پانگرفته است ، و بدین علت امکانات صدور چوبهای صنعتی در ایران خود بخود محدود گردیده ولی در این مورد باید مجدداً خاطر نشان ساخت که منابع طبیعی کشور امکانات بسیار قابل ملاحظه ای در این رشته از صنعت در اختیار ما گذارده است ولی از این امکانات بدلائلی که مورد بحث ما نیست تا کنون استفاده نشده و بالطبع میزان صادرات ما را در این بخش محدود کرده است .

در مورد صنعت تخته سه لائی و نئوپان سازی در کشور باید خاطر نشان ساخت که ظرفیت تولیدی کارخانجات تولید کننده این صنعت در حدی است که امکانات صدور بالقوه این محصولات را فراهم ساخته است لیکن قیمت تمام شده این محصولات در حدی نیست که قابلیت رقابت با محصولات مشابه خارجی را در بازارهای صادراتی دارا باشد . به بیانی دیگر اگر سدهای گمرکی که در مقابل ورود تخته چند لائی و نئوپان بایران کشیده شده بمقداری بس اندک بلغزد ، تولیدات داخلی حتی در بازارهای داخلی هم قدرت و قابلیت رقابت با محصولات مشابه خارجی را از دست میدهند و مسلم است که ادامه این وضع امکان عرضه موفقیت آمیز این محصولات را در بازارهای جهانی

از جمله بازارهای شیخ نشین های خلیج فارس عملاً غیرممکن می‌سازد. در مورد صنعت مبیل سازی ایران باید متذکر گردید که این صنعت هم از نظر کیفیت مصنوعات تولیدی و هم از نظر کمیت آن و مهم‌تر از همه تنوع مبلمانهای تولیدی در واحدهای تولید کننده مبیل در ایران در حدی است که امکانات بالقوه‌ای جهت صدور انواع مبیل ایران را بممالک مجاور مخصوصاً شیخ نشین های خلیج فارس فراهم ساخته است. بنابراین تنها دلیل کمبود صادرات مبیل ایران بدین مناطق را میتوان در عدم آگاهی تولید کنندگان این صنعت از فرصتهای موجود در امر صادرات مبیل ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس و عدم اطلاع آنها از ظرفیت وارداتی بازارهای شیخ نشینها جستجو نمود.

بخش ۹- بررسی امکانات توسعه صادرات کاغذ و محصولات

کاغذی بشیخ نشینهای خلیج فارس

کالاهایی که امکانات توسعه صادرات آنها در این گروه مورد بررسی قرار میگردد عبارتست از انواع کاغذ و مقوا. در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ بطور متوسط هر ساله در حدود ۴/۱ درصد صادرات کاغذ و متفرعات آن از ایران ب بازارهای شیخ نشین های خلیج فارس صادر شده است. این نسبت در سالهای مورد بحث ثابت نبوده و از ۹/۰ درصد در سال ۱۳۴۱ به ۱/۱ درصد در سال ۱۳۴۶ افزایش یافته است. در جدول شماره ۱۴ ارزش صادرات ایران در این گروه در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ بشیخ نشین های خلیج فارس به تفکیک ذکر شده و جمع آن با جمع کل صادرات ایران در این گروه مقایسه شده است. بطوریکه در جدول شماره ۱۴ مشاهده میگردد، متوسط ارزش صادرات ایران در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ در این گروه بشیخ نشینهای خلیج فارس برابر ۶/۷ میلیون ریال بوده است و این رقم، رقمی است بالنفسه ناچیز. علت کمبود صادرات ایران در این گروه را می‌توان ناشی از چگونگی وضعیت تولیدی صنایع کاغذسازی در ایران دانست.

جدول شماره ۴۱

ارزش صادرات انواع کاغذ و محصولات کاغذی بخش شیشه‌های خلیج فارس در سالهای ۱۳۴۱-۴۷

(واحد: یکهزار ریال)

نام شیخ نشین	۱۳۴۱	۱۳۴۲	۱۳۴۳	۱۳۴۴	۱۳۴۵	۱۳۴۶	۱۳۴۷	متوسط ۷ ساله
کویت	۱۹۲	۷۶	۵۸۷	۶۶۸	۷۸۰	۱۳۶۴۱	۶۰۹	۷۲۹
عمان	۱۰۴	۲۰۲	۲۵۳	۶۶	۹۹	۱۷۸	۵۲	۱۳۶
دوئی	—	۱	۲۷	۸۷	۱۲۷	۱۰۲	۱۴۳	۷۰
قطر	۵	۱۳	۳۰۳	۵۳	۱۰۲	۱۵۷	۷۵	۷۳
مسقط	—	—	—	—	—	—	—	—
جمع کل صادرات ایران (۱)	۳۰۱	۲۹۲	۹۷۱	۸۷۴	۱۰۱۰۸	۷۸۰۷۸	۶۴۲۹	۱۲۰۰۸
جمع کل صادرات ایران (۲)	—	—	—	—	—	—	—	—
درآمد (۱) به (۲)	۵/۹	۱۵/۲	۱۰/۶	۱۴/۵	۲۰/۷	۱۱/۱	۱۴/۵	۱۴/۳
درآمد (۲) به (۱)	۲۰۰/۸۴	۱۶۹۰/۹	۹۲۱۲/۳	۶۲۰۰/۹	۵۳۳۵	۱۳۸۴۱	۹۷۷۹۸	۳۳۷۴۴
درآمد (۱) به (۲)	۵/۹	۱۵/۲	۱۰/۶	۱۴/۵	۲۰/۷	۱۱/۱	۱۴/۵	۱۴/۳

ساخته: سازماندهی آمار بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۴۷-۳۷۱

توضیح اینکه در حال حاضر کارخانه تولیدکننده عمده بی در کشور وجود نداشته تقریباً و کلیه مایحتاج داخلی از طریق واردات تأمین میگردد.

بنابراین کشور ما در حال حاضر نه تنها صادرکننده کاغذ نیست بلکه ظرفیت بازار وارداتی آن نیز برای کشورهای تولیدکننده کاغذ بسیار قابل ملاحظه است، با توجه به:

- موقعیت فعلی صنایع کاغذسازی در کشور.
- محدود بودن ظرفیت تولیدی کارخانه کاغذسازی که امکانات توسعه آن در کشور مورد مطالعه است.

— بالا بودن قیمت تمام شده تولید واحد مورد مطالعه در کشور نسبت به قیمت‌های جهانی انواع کاغذ، بعلاوه محدود بودن ظرفیت تولیدی آن، پیش بینی امکان صادرات کاغذ، در صورت بهره‌برداری از واحد مورد مطالعه، بسیار بعید بنظر میرسد.

در مورد صادرات انواع مقوا باید متذکر گردید که هرچند واحدهای تولیدی نسبتاً بزرگی در حال حاضر در این رشته مشغول بهره‌برداری هستند لیکن ظرفیت تولیدی این واحدها در حدی نیست که امکانات بالقوه‌ای جهت صدور انواع مقوا فراهم کند، بعبارت دیگر ظرفیت تولیدی این واحدها در حال حاضر حداکثر پاسخگوی نیازهای مصرفی کشور است. با توجه بدین توضیحات مشخص میگردد که امکانات توسعه صادرات کاغذ و مقوای ایران در آینده نزدیک بسیار محدود است.

بخش ۱۰ - بررسی امکانات توسعه صادرات مواد نسجی و

مصنوعات آن بشیخ‌نشینهای خلیج فارس

کالاهایی که امکانات توسعه صادرات آنها در این گروه مورد بررسی قرار میگیرد بچهار طبقه بشرح زیر تقسیم میگردد:

- منسوجات نخی
- منسوجات پشمی

— منسوجات ابریشمی

— منسوجات کتفی

که برای بررسی امکانات توسعه صادرات این منسوجات نخست باید به بررسی عرضه و تقاضای آنها در داخل کشور پرداخت.

۱ - منسوجات نخی

تولید پارچه های نخی با وسایل ماشینی کارخانه ای برای نخستین بار در سال ۱۳۱۱ شروع شد و مقدار تولید این پارچه ها در سال ۱۳۱۴ به حدود ۱۱ میلیون متر رسید. مقدار تولید این پارچه ها همزمان با توسعه ظرفیت کارخانه های نساجی نخی و آغاز کار واحدهای جدید افزایش یافت و به حدود ۶۶ میلیون متر در سالهای ۳۰-۱۳۳۰ رسید. در نیمه دوم دهه ۱۳۳۰ صاحبان صنایع نساجی با استفاده از وسائلی که از محل تجدید ارزیابی پشتوانه اسکناس بوسیله بانک ملی ایران بمنظور احیای صنایع داخلی در اختیار آنان قرار گرفت به توسعه و نوسازی کارخانجات خود پرداخته اند و بالطبع ظرفیت تولیدی این صنعت افزایش یافت بطوریکه مقدار تولید منسوجات نخی در سالهای ۲۰-۱۳۴۰ به حدود ۳۳ میلیون متر بالغ گردید. این سیر افزایش تولید منسوجات نخی در سالهای بعد از ۱۳۴۲ تا با امروز هم ادامه یافته مقدار تولید این منسوجات در سال ۱۳۴۷ به حدود ۴۲ میلیون متر افزایش یافته است. بدون در نظر گرفتن مقدار واردات منسوجات نخی در حال حاضر مصرف سرانه منسوجات نخی داخلی در حدود ۱۰ متر است.

در مورد مقدار واردات منسوجات نخی باید متذکر گردید که مقدار واردات این

منسوجات بدلائل زیرین:

— افزایش مقدار تولید منسوجات نخی در داخل کشور.

— بهبود کیفیت منسوجات نخی داخلی.

— کاهش قیمت منسوجات نخی.

— و بهتراز همه افزایش سود بازرگانی بر واردات منسوجات نخی.

در سالهای اخیر بشدت کاهش یافته و تقریباً بسمت صفر میل کرده است. بطوریکه مقدار واردات که در سال ۱۳۱۴ تقریباً ۹ برابر میزان تولید داخلی منسوجات نخی بود در حال حاضر تقریباً کمتر از یکصدم میزان تولید داخلی است.

با سرمایه گذاریهای جدیدی که در این رشته از صنایع نساجی بمنظور افزایش ظرفیت تولیدی این صنایع در سالهای اخیر صورت گرفته پیش بینی میگردد که میزان تولید این منسوجات در سالهای آینده بمقدار قابل توجهی بیشتر از میزان ظرفیت بازارهای داخلی گردد. بعبارت دیگر امکانات بالقوه ای جهت صادرات منسوجات نخی ایران در سالهای آینده بوجود خواهد آمد.

۲- منسوجات پشمی

از مقدار تولید داخلی منسوجات پشمی در سالهای قبل از ۱۳۳۴ اطلاع دقیقی در دست نیست. میزان تولید پارچه های پشمی در این سال به رقم ۱/۳ میلیون متر رسید. در سالهای ۴۲-۴۳ و ۴۳-۴۴ در اثر احیای صنعت نساجی پشمی کشور از طریق اعطای وامهای طویل المدت بصاحبان این صنایع ونوسازی ماشین آلات تولیدی در این رشته مقدار تولید منسوجات پشمی افزایش فوق العاده ای یافت بطوریکه رقم تولید در سال ۱۳۴۲ به حدود ۱/۴ میلیون متر بالغ گردید. در سالهای اخیر صنعت نساجی پشمی از حمایت خاص دولت برخوردار گردید و صاحبان صنایع باطمینان از وجود سدهای گمرکی در برابر واردات منسوجات پشمی که مالا اسکان رقابت کالاهای خارجی را با منسوجات داخلی در بازارهای داخلی محدود گردانیده به توسعه وتجهیز کارخانجات خود پرداخته وموفق گردیده اند منسوجات بیشتری باکیفیت بالنسبه مناسب تری عرضه کنند. از نظر افزایش تولید باید متذکر گردید که مقدار تولید منسوجات پشمی در سال ۱۳۴۷ برقم ۷/۵ میلیون متر نزدیک شده است و این رقم تقریباً معادل حداکثر ظرفیت تولیدی واحدهای تولید کننده منسوجات پشمی در این سال است.

در مورد واردات منسوجات پشمی باید متذکر گردید که باوجود سودبازرگانی

بالتسبیه زیادی که به واردات منسوجات پشمی تعلق میگیرد لیکن باز نظر باینکه تولیدات داخلی از نظر کمیت و کیفیت رافع نیازهای مصرفی نیست همه ساله مقادیر قابل توجهی پارچه پشمی از انگلستان و دیگر کشورهای اروپائی و ژاپن بکشور وارد میگردد. مقداری از این واردات را پارچه های بسیار اعلاء تشکیل میدهد که امکانات تولید آنها با توجه بکیفیت صنعت نساجی پشمی در ایران بسیار محدود است. مقدار واردات پارچه های پشمی در سال ۱۳۳۸ بعلت اجرای سیاست دروازه های باز افزایش فوق العاده ای یافت و از حدود ۲/۹ میلیون متر (در سال ۱۳۳۷) به حدود ۵/۸ میلیون متر در این سال رسید ولی در سالهای بعد بعلت پیروی از سیاست محدودیت واردات، منسوجات پشمی کاهش یافت بطوریکه مقدار واردات این منسوجات در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ هر ساله بطور متوسط به حدود ۳/۵ میلیون متر محدود گردیده است.

با توجه بتوضیحات فوق مشاهده میگردد که اولاً: در حال حاضر از حداکثر ظرفیت تولیدی واحدهای تولید کننده منسوجات پشمی استفاده میگردد و کارخانجات تولید کننده این منسوجات با ظرفیت کامل به تولید منسوجات پشمی مبادرت میکنند، ثانیاً: مقدار تولید واحدهای تولید کننده این منسوجات از نظر کمیت و کیفیت جوابگوی تقاضا نبوده و هر ساله در حدود ۳/۵ میلیون متر (۳۲ درصد کل مصرف) منسوجات پشمی (با وجود عوارض گمرکی بسیار سنگینی که بر واردات این منسوجات تعلق میگیرد) بکشور وارد میگردد. نتیجه منطقی این دو موضوع آنست که در حال حاضر امکانات بالقوه ای برای صدور منسوجات پشمی در داخل کشور وجود ندارد.

۳- منسوجات ابریشمی

از مقدار تولیدات داخلی منسوجات ابریشمی در سالهای قبل از ۱۳۳۴ اطلاع کافی در دست نیست. مقدار تولید این پارچه ها در سال ۱۳۳۴ در حدود ۳/۰ میلیون متر بوده است، رقم تولید در سالهای بعد (۴۰-۱۳۳۸) با افزایش سریعی به حدود ۹/۰ میلیون متر رسید. این سیر افزایش تولید در سالهای بعد از سال ۱۳۴۰ تا باسروز

همچنان ادامه یافته بطوریکه مقدار تولید سالانه این منسوجات در سالهای اخیر (۴۷-۱۳۴۱) به حدود ۱/۵ میلیون متر رسیده است.

در مورد واردات منسوجات ابریشمی باید متذکر گردید که با وجود آنکه این منسوجات در گروه کالاهای لوکس و غیر ضروری قرار گرفته و سود بازرگانی و حقوق گمرکی آن بسیار سنگین است بطوریکه در بسیاری از موارد سود بازرگانی این منسوجات به حدود ۲۰ درصد ارزش آنها بالغ میگردد، لیکن با نظر باینکه تولیدات داخلی از نظر کمیت و مهمتر از آن کیفیت پاسخگوی مقدار تقاضای داخلی نیست هر ساله مقادیر معتابهی پارچه های ابریشمی بکشور وارد میگردد. با توجه باینکه تربیت کرم ابریشم در سالهای اخیر بطریق علمی در کشور رایج گردیده و با توجه باینکه در سالهای اخیر اقداماتی در جهت بهبود کیفیت منسوجات ابریشمی داخلی از طرف صاحبان صنایع صورت گرفته و مهمتر از همه توجهی که اخیراً به بهبود طرح پارچه های ابریشمی مبذول گردیده پیش بینی میگردد که در سالهای آتی واردات منسوجات ابریشمی کاهش یابد. با توجه بتوضیحات فوق مشاهده میگردد که در حال حاضر امکانات بالقوه ای برای صدور منسوجات ابریشمی وجود ندارد.

۴- منسوجات کتفی

منسوجات کتفی ایران مشتمل است بر انواع گونی، چتائی، فرش پله کانی و نخهای کتفی. گرچه تولید این منسوجات از سال ۱۳۱۷ همزمان با شروع کار کارخانه گونی بافی شاهی در ایران آغاز گردید لیکن از رقم تولید این منسوجات اطلاع دقیقی در دست نیست. هر چند در حال حاضر واردات کالاهای فوق الذکر حکایت از عدم کفایت تولیدات داخلی میکنند لیکن با توجه با امکانات توسعه کشت کتف در حوزه دریای خزر و طرحهایی که برای توسعه کشت این محصول از طرفی واحیای این صنعت از طرف دیگر در دست مطالعه و بررسی است پیش بینی میگردد که در سالهای آتی مقدار تولیدات داخلی این منسوجات پاسخگوی تقاضای داخلی آنها گردد. در هر صورت

در حال حاضر و آینده نزدیک امکانات صدور منسوجات کتفی ایران محدود است. اینک که از ظرفیت تولیدی و مقدار عرضه و تقاضای منسوجات نخی، پشمی، ابریشمی و کتفی اطلاعات مختصری بدست داده شد، با توجه بدین اطلاعات ب بررسی امکانات توسعه صادرات این محصولات خواهیم پرداخت.

در سالهای ۴۷-۱-۱۳۴۱ بطور متوسط هر ساله حدود ۱/۵ درصد صادرات مواد نسجی و مصنوعات آن جذب بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس گردیده است. در جدول شماره ۲ ارزش صادرات مواد نسجی و مصنوعات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس به تفکیک ذکر شده، آنگاه جمع این صادرات با ارقام مربوط بکل صادرات ایران در این گروه مقایسه شده است.

بطوریکه در جدول شماره ۲ مشاهده میگردد در سالهای (۴۷-۱-۱۳۴۱) بطور متوسط هر ساله حدود ۳۳ میلیون تومان مواد نسجی و مصنوعات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس صادر شده است. لازم بتذکر است که حدود ۰ درصد این رقم متشکل است از مواد اولیه صنایع نساجی مشتمل بر پنبه، پشم، کتف و ابریشم که با توجه بمقدار تولید پنبه، محصول پشم و تولید کتف و ابریشم ایران بمقدار صادرات جهانی این محصولات بشیخ نشینهای خلیج فارس مشخص میگردد که امکانات بالقوه ای جهت صدور این محصولات بشیخ نشینهای خلیج فارس موجود است.

در سالهای اخیر کویت در حدود ۰۰۳ میلیون تومان منسوجات نخی، پشمی، ابریشمی و کتفی و مواد اولیه آنها را از جهان وارد کرده است. مقدار واردات سایر شیخ نشینها هم در سالهای اخیر در حدود ۰۰۲ میلیون تومان بوده است. ب عبارت دیگر در سالهای اخیر هر ساله در حدود ۰۰۵ میلیون تومان انواع منسوجات نخی، پشمی و ابریشمی و کتفی و مواد اولیه آنها مشتمل بر پنبه، پشم، ابریشم و کتف به شیخ نشینهای مورد مطالعه در خلیج فارس صادر شده است. لیکن این رقم بدلائل زیر نمیتواند بسین ظرفیت حقیقی بازارهای این شیخ نشینها بوده باشد:

۱- بازار این شیخ نشینها، بعلت محدودیت جمعیت آنها، محدود تراز آنست

جدول شماره ۴۷

ارزش صادرات مواد نسجی و مصنوعات آن بشیخ نشینهای خلیج فارس در سالهای ۴۷- ۱۳۴۱ (واحد- یکهزار ریال)

متوسط ساله	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵	۱۳۴۴	۱۳۴۳	۱۳۴۲	۱۳۴۱	نام شیخ نشین
۲۴۱۹۰۰	۳۶۲۹۰۱	۳۴۰۱۲۴	۳۶۱۹۰۰	۳۰۳۲۸۶	۲۱۲۶۱۰	۹۲۷۸۵	۶۸۹۲۸	کویت
۷۷۷۷۴۱	۱۰۱۱۲۳۸	۷۹۷۰۹۴	۷۲۱۶۹	۱۰۵۷۰۷۹	۸۸۵۰۶۹	۴۲۷۸۶۴	۴۲۳۷۴	عمان
۷۷۷۷۰۰	۹۷۷۰۷	۲۱۷۰۰۰	۲۹۲۴۴۰	۴۹۶	۱۰۱۲۶۵	۳۲۴۴۱	۳۷۷۰۸	دوبی
۳۲۳۱۲	۲۲۷۳۱	۳۶۲۰۸	۷۲۱۰۹	۴۷۷۸۸	۲۲۸۶۶	۱۲۲۴۷	۷۸۲	قطر
۳	—	—	۴۰	۱۰	۰۰	۷۰۱	—	مسقط
۳۳۵۷۷۲	۳۸۷۰۷۸	۴۴۳۹۲۶	۴۷۰۲۶۶۸	۵۱۴۱۶۴	۳۱۴۷۶۰	۴۱۱۰۵۴۴	۷۷۷۸۴۲	جمع (۱)
۶۲۳۲۲۰۴۴	۸۳۰۹۹۰۱	۷۱۱۳۲۶۶	۵۶۸۳۲۲۷	۷۱۹۳۵۲۴۴	۵۷۷۷۹۶۶	۳۰۱۲۰	۴۰۵۳۰۰۴	ایران در این گروه (۲) ۴۰۵۳۰۰۴ (۳) ۳۰۱۲۰
۵/۱	۴/۶	۶/۲	۸/۲	۶/۹	۵/۴	۲/۶	۱/۹	درصد (۱) به (۲) (۳)

مأخذ: سالنامه‌های آمار بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۴۷-۱۳۴۱

که بتواند سالانه در حدود ۰۰ میلیون تومان مواد نسجی و مصنوعات آنها را جذب نماید.

۲- در جدول مربوط به صادرات این شیخ نشینها رقم مربوط به منسوجات نخی، پشمی، ابریشمی و کتفی رقمی است قابل ملاحظه، که با توجه به چگونگی صنعت نساجی در این شیخ نشینها، این ارقام میتوانند مبین صادرات مجدد این کالاها از این شیخ نشینها باشد.

با توجه بتوضیحات فوق مشاهده میگردد که تعیین مقدار واقعی ظرفیت بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس در مورد جذب مواد نسجی و مصنوعات آنها امکان پذیر نیست لیکن گفتنی است که مقدار صادرات ایران بدین شیخ نشینها در این گروه رقمی است قابل ملاحظه زیرا بطوریکه دیدیم در سالهای اخیر هر ساله در حدود ۳۳ میلیون تومان مواد نسجی و مصنوعات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس صادر شده است که بدلائل زیر پیش بینی توسعه صادرات مواد نسجی و مصنوعات آنها بدین شیخ نشینها در سالهای مشکل بنظر میرسد.

۱- محدود بودن ظرفیت تولیدی صنایع نساجی در داخل کشور که بالطبع امکانات توسعه صادرات این منسوجات را محدود مینماید.

۲- بالا بودن قیمت تمام شده منسوجات نخی، ابریشمی، کتفی و بخصوص پشمی نسبت به قیمتهای جهانی آن که خود بخود مانع از توسعه صادرات میگردد.

بخش ۱۱- بررسی امکانات توسعه صادرات کفش، کلاه و چتر

بشیخ نشینهای خلیج فارس

در بررسی امکانات توسعه صادرات کفش، کلاه و چتر نخست باید عرضه و تقاضای این محصولات در داخل کشور مشخص گردد.

کفش در ایران به سه طریق ماشینی، دستی و ماشینی دستی تولید میگردد. در حال حاضر یازده واحد به تولید انواع کفشهای ماشینی مشغولند. این

کارخانجات انواع کفش ماشینی شورو و پلاستیکی، لاستیکی، اسفنجی و کتان‌ی را تولید مینمایند. مقدار تولید این واحدها در سال ۱۳۴۷ به حدود ۳ میلیون جفت انواع کفشهای ماشینی رسیده است. غیر از کارخانجات فوق در حدود ۳ کارگاه کوچک دستی وجود دارد که با ماشینهای دستی کفشهای پلاستیکی تهیه مینمایند. تعداد تولید این واحدها سالیانه در حدود ۴ میلیون جفت کفش است. علاوه بر کفشهای ماشینی ونیمه ماشینی سالیانه در حدود ۶ میلیون جفت کفش چرمی، گیوه و سایر انواع کفشهای لاستیکی، حصیری، پارچه‌ای و چوبی بوسیله دست در شهرها و روستاها تولید میگردد. با توجه به ارقام فوق مشاهده میگردد که در حال حاضر سالانه در حدود ۴ میلیون جفت کفش بی‌بازار ایران عرضه میگردد. در مورد مصرف کفش در کشور باید متذکر گردید که با ورود کفشهای ماشینی به بازارهای کشور و بخصوص سرازیر شدن کفشهای پلاستیکی به شهرها و روستاها مصرف کفش افزایش یافته و بدنبال آن تقاضا در مقابل ارزانی قیمت، نوع جنس و دوام کفش حساسیت بسیار نشان داد و به سطح عرضه نزدیک گردید.

در اینجا باید خاطر نشان ساخت که گرچه تعداد تولید واحدهای تولید کننده کفش در حال حاضر تقریباً به حدود حداکثر میزان ظرفیت ماشین‌آلات این واحدها نزدیک شده ولی با توجه به برنامه‌هایی که در جهت توسعه ظرفیت واحدهای تولید کننده کفش ماشینی در دست اجراء است پیش بینی میگردد که در سالهای آینده ظرفیت تولیدی این واحدها به مراتب پیش از تعداد مصرف داخلی افزایش یابد و در نتیجه امکانات بالقوه مساعدی در جهت صادرات این محصولات فراهم آید که با استفاده از این امکانات میتوان به توسعه صادرات انواع کفشهای ماشینی اقدام نمود. در مورد صادرات انواع کفشهای ماشینی باید متذکر گردید که طبق موافقتنامه تجاری که بین دولت ایران و اتحاد جماهیر شوروی و چکسلواکی منعقد گردیده است در حال حاضر سالیانه در حدود ۲ میلیون جفت کفش بدین کشورها صادر میگردد. علاوه بر این تعداد در حال حاضر سالیانه مقداری کفش به بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس صادر میگردد.

که ذیلاً پس از ذکر جدولی که نمایشگر ارزش صادرات کالاهای فوق بشیخ نشینهای مورد بحث در خلیج فارس است ب بررسی امکانات توسعه صادرات این کالاها مبادرت میگردد.

در مورد ارقام جدول شماره ۴ توضیحات زیر ضروریست:

۱- ارزش صادرات کفش، کلاه، چتر بهر یک از شیخ نشینهای مورد بحث در خلیج فارس از سالنامه های آماری بازرگانی خارجی ایران استخراج شده و پس از انجام یکسری محاسبات آماری که بمنظور تعیین سهم این شیخ نشینها در کل صادرات ایران در این گروه صورت گرفته نتایج حاصل در آخرین سطر جدول فوق تلخیص گردیده است.

۲- باتوجه به ترکیب صادرات ایران در این گروه بشرح جداول آمار بازرگانی خارجی کشور و باتوجه به ترکیب صادرات ایران بدین شیخ نشینها بشرح جداول ضمیمه این گزارش، این نتیجه استنباط میگردد که در حدود ۹۰ درصد ارزش صادرات کالاهای فوق متعلق به صادرات کفشهای ماشینی دستی ایران بوده است. باتوجه بدین توضیح است که علت افزایش چشم گیر صادرات ایران در این گروه در سالهای بعد از ۱۳۴۴ توجیه میگردد زیرا در این سالها همزمان با توسعه تولید کفشهای ماشینی اقداماتی در جهت صادرات این کفشها به شوروی و کشورهای اروپای شرقی صورت گرفت و در نتیجه ارزش کل صادرات ایران در این گروه بشرحیکه در جدول شماره ۴ دیده میشود در سالهای اخیر نسبت به سالهای قبل از ۱۳۴۵ تقریباً یکصد برابر گردیده است.

باتوجه به توضیحات فوق مشاهده میگردد که در سالهای اخیر همزمان با توسعه تولید کفشهای ماشینی در ایران میزان صادرات این کفشها افزایش یافته لیکن تا بحال میزان صادرات کفشهای ماشینی بشیخ نشینهای خلیج فارس بسیار ناچیز بوده است، بطوریکه در سالهای ۴۷- ۱۳۴۱ هر ساله بطور متوسط فقط در حدود ۲۸ هزار تومان انواع کفش، کلاه، چتر با بازارهای شیخ نشینهای مورد مطالعه در خلیج فارس صادر شده و این رقم بالنفسه رقمی است ناچیز و قابل مطالعه، زیرا در سالهای اخیر کویت

جدول شماره ۴۳

ارزش صادرات کفش، کلاه، چتر بشیخ نشینهای خلیج فارس در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ (واحد - یکهزار ریال)

متوسط ساله	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵	۱۳۴۴	۱۳۴۳	۱۳۴۲	۱۳۴۱	نام شیش نشین
۶۵	۳۶	۳۲۶	۳۶	—	۴۶	۱۲	—	کویت
۷۲	۸۲	۳۴۹	۶۴	۲	—	۳	۵	عمان
۵۴	—	۱۵۴	۴۳	۳۲	—	۱۳۳	۱۵	دوبی
۵۹	۴۳	۳۰۴	—	—	۲	۶۷	—	قطر
۳۰	—	۲۰۹	—	—	—	—	—	مستط
۲۸۰	۱۶۱	۱۳۴۲	۱۴۳	۳۴	۴۸	۲۱۵	۲۰	جمع (۱)
۷۰۱۵۶	۲۱۳۹۲۷	۱۸۰۱۵۰	۹۰۴۹۲	۱۷۱۱۰	۲۲۶۱۷	۱۷۸۳۶	۹۶۴	جمع کل صادرات ایران
۲/۷	۰/۰۷	۰/۷	۰/۱۶	۳	۱/۸	۱۱/۷	۲	در این گروه (۲)
								درصد (۱) به (۲)

ساخته: سالنامه‌های آمار بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۴۷-۱۳۴۱

به تنهایی در حدود ۵ میلیون تومان انواع کفش وارد کرده است. اگر میزان واردات سایر شیخ نشینها را هم با توجه به جمعیت و سطح درآمد مردم آنها حداقل معادل میزان واردات کویت فرض کنیم میتوان نتیجه گرفت که این شیخ نشینها سالانه در حدود یکصد میلیون تومان انواع کفش وارد کرده اند با توجه به:

— اسکانات بالقوه‌ای که در جهت صدور انواع کفش ماشینی موجود است.
 — قیمت تمام شده کفشهای ماشینی در داخل کشور در حدی است که امکان رقابت بالقوه بین این کفشها و کفشهای ماشینی خارجی را در بازارهای خارج فراهم ساخته، میتوان گفت که مقدار صادرات کفش ایران بدین شیخ نشینها تا بحال بسیار ناچیز بوده در صورتیکه امکانات بالقوه مساعدی برای توسعه صادرات کفش ایران بدین شیخ نشینها موجود است.

در مورد صادرات کلاه و چتر بشیخ نشینهای خلیج فارس باید متذکر گردید که امکانات صادرات این محصولات بدین شیخ نشینها بدلائل زیر بسیار ضعیف است:

- ۱- در حال حاضر برای جبران عدم تعادل موجود بین عرضه و تقاضای کلاه و چتر در داخل کشور هر ساله مقادیر قابل توجهی کلاه و چتر بکشور وارد میگردد.
- ۲- در صورت وجود امکانات بالقوه مساعد جهت صادرات انواع کلاه و چتر بدین شیخ نشینها باید متذکر گردید که با توجه به شرایط اقلیمی و موقعیت طبیعی این منطقه این شیخ نشینها هیچگاه نمیتوانند بازاری مناسب جهت جذب صادرات این دو کالای ایران باشند و بدین علت است که در فهرست ترکیب کالاهای وارداتی کویت و دیگر شیخ نشینهای مورد بحث در خلیج فارس رقم مربوط بصادرات کلاه و چتر رقمی است بسیار ناچیز.

بخش ۱۲- بررسی امکانات توسعه صادرات مصنوعات سنگی؛

شیشه و مصنوعات شیشه‌ای بشیخ نشینهای خلیج فارس

عمده‌ترین کالاهائیکه امکانات توسعه صادرات آنها باید در این گروه مورد

مطالعه قرار گیرد عبارتست از :

— انواع سنگهای ساختمانی

— انواع آجر

— انواع شیشه

— انواع بطریها و استکان و لیوان شیشه‌ای

که پس از شناخت امکانات تولیدی کشور در مورد این کالاها ، امکانات صادرات آنها ارزیابی میگردد .

۱- انواع سنگهای ساختمانی

کشورما از نظر وجود معادن سنگ قابل استفاده برای بنا یکی از غنی ترین کشورهای جهان است . معادن سنگ تراورتن ، مرمریت ، مرمر در سراسر کشور پراکنده بوده و امکانات بهره برداری از این معادن بالقوه موجود است . در مورد صادرات انواع سنگ ایران باید متذکر گردید که از اوایل سال ۱۳۴۱ که کارخانه های سنگبری در اثر رکود فعالیتهای ساختمانی ناشی از رکود کلی اقتصاد کشور دچار رکود گردیدند در صدد برآمدند که بازار مناسبی در کشورهای خارجی برای محصولات خود پیدا نمایند . در پیرو این فکر نمونه هائی از سنگهای مختلف ایران خصوصاً انواع سنگ مرمر و تراورتن بکشورهای ایتالیا ، کویت ، آمریکا و شیخ نشینهای خلیج فارس صادر گردید و وزارت اقتصاد هم برای تشویق صادر کنندگان سنگ جوائزی تعیین نمود . بطور کلی سنگهای صادراتی ایران بر دو نوع است :

۱- نوع اول سنگهائی است که بصورت ورقه های بزرگ و بلوک صادر میگردد . در مورد صادرات این سنگها که در حدود ۷۵٪ صادرات سنگ ایران را تشکیل میدهد باید متذکر گردید که این سنگها بعنوان مواد اولیه بکشورهای مترقی با قیمت بسیاری نازلی صادر میگردد و آنها پس از آنکه سنگ را آماده برای نصب نمودند مجدداً به کشورهای دیگر صادر میکنند . بعبارت دیگر آنها این سنگها را بسیار ارزان

میخرند و پس از انجام یکسری عملیات فنی سنگهای صنعتی را بقیمت بسیار گران میفروشند.

۲- نوع دوم سنگهایی است که آماده نصب به کشورهای خارجی صادر میگردد. این سنگها که در حدود ۲۰٪ صادرات را شامل میگردد بیشتر بآمریکا و کشورهای اروپائی که هزینه دستمزد در آنها بسیار بالا است و یا بشیخ نشینهای خلیج فارس که امکانات صیقل دادن سنگ در آنها موجود نیست صادر میگردد. قیمت سنگهای صادرات در اثر هزینه های متعلقه و عوامل زیر بالنسبه گران است:

— علاوه بر کرایه حمل سنگ از معادن بکارخانجات بعلت تمرکز صنایع سنگبری در تهران بسنگهای صادراتی کرایه حمل از تهران تا بندر خم شهر تعلق میگیرد.
— هزینه بسته بندی سنگ فوق العاده گران است، زیرا در ایران تمام لوازم بسته بندی گران است و این مهمترین مشکل صادرکنندگان سنگ ایران است.
— بعلت عدم آشنائی کارگران بطرز بارگیری صحیح سنگهای ساختمانی و فقدان تأسیسات مناسب جهت بارگیری این سنگها، شکستگی های قابل توجهی در این سنگها پدید میآید.

با اینکه عوامل فوق مستقیماً در افزایش قیمت تمام شده سنگهای صادراتی و مآلاً در کاهش قدرت رقابت سنگهای داخلی و انواع مشابه خارجی آن در بازارهای جهان مؤثر میگردد لیکن باز بعلت ارزانی این سنگها در داخل کشور و سهم تراز آن پائین بودن هزینه دستمزد در ایران قیمت تمام شده سنگهای ساختمانی در ایران در حدی است که امکان رقابت با محصولات مشابه خارجی در بازارهای جهان بخصوص در شیخ نشینهای خلیج فارس را دارا است.

با توجه بدین توضیحات در مورد سنگهای ساختمانی هم امکانات بالقوه ای جهت صادرات این محصولات در ایران وجود داشته وهم با توجه بنزدیکی بازارهای شیخ- نشینهای خلیج فارس به بنادر صادراتی ایران و با در نظر گرفتن اینکه هزینه های حمل در صد قابل توجهی از قیمت تمام شده این کالا را تشکیل میدهد امکانات صادرات این

محصولات برای صادرکنندگان ایران بسیار مناسب و مساعد است. با توجه باینکه در سالهای اخیر جهش بزرگی در جهت توسعه ساختمان و مسکن در شیخ نشینهای خلیج فارس بوجود آمده و با توجه باینکه در حدود ۱ درصد اعتبارات عمرانی برنامه های عمرانی این شیخ نشینها به بخش ساختمان و مسکن اختصاص یافته میتوان ادعا نمود که بازارهای مطمئنی جهت صادرات انواع سنگهای ساختمانی ایران در شیخ نشینهای خلیج فارس وجود دارد که درجه بهره گیری از آنها بستگی مستقیم به نحوه رفتار صادرکنندگان ایرانی دارد. توضیح اینکه پس از اقداماتیکه در سال ۱۳۴۱ صورت گرفت صادرات سنگ بدین شیخ نشینها آغاز گردید لیکن در سالهای بعد بعلت آغاز فعالیتهای اقتصادی و مآلاً توسعه فعالیتهای ساختمانی میزان تقاضای سنگ در داخل کشور بشدت افزایش یافت بطوریکه از سال ۱۳۴۴ تا بحال همواره میزان تقاضا بر عرضه فزونی داشته و قیمت های داخلی انواع سنگ در جهت مطلوب برفع کارخانجات سنگبری تغییر کرده است، بطوریکه در حال حاضر در صورت فروش سنگ در داخل کشور سودی معادل چهار برابر صادرات سنگ عاید کارخانجات سنگبری میگردد. با پیدایش این وضع صادرکنندگان سنگ به تعهدات خود در مورد صدور سنگ عمل نکردند و ناراحتی هائی در جهت اجرای طرحهای ساختمانی در شیخ نشینها بوجود آوردند و بدنبال آن تلاشهاییکه در جهت صدور سنگ و تحویل بازار صورت گرفته بود عملاً خنثی گردید.

۲- انواع آجر.

در سال ۱۳۴۷ در ایران جمعاً نوزده کارخانه آجر ماشینی وجود داشت که ۱۱ واحد آن در تهران مستقر است. کل تولید آجر ماشینی در سراسر کشور سالیانه در حدود ۱۰ میلیون عدد است که از این مقدار بیش از ۷۰٪ آن در تهران تولید میگردد. توزیع جغرافیائی واحدهای تولیدکننده آجر ماشینی در ایران بشرح جدول صفحه بعد است.

تولید سالیانه	تعداد واحد	نام محل
۳۱۰ میلیون عدد	۱۱ واحد	تهران
» ۴۰	» ۲	اصفهان
» ۱۵	» ۲	اهواز
» ۱۵	» ۲	تبریز
» ۱۵	» ۱	بابل
» ۱۵	» ۱	رضائیه

بطوریکه ملاحظه میگردد در حال حاضر در اکثر شهرستانهای بزرگ ایران کارخانه آجرسازی ماشینی وجود ندارد و اکثر نیاز شهرستانها از طریق آجر کوره‌های دستی و هوفمن تأمین میگردد.

باتوجه باین توضیح مشخص میگردد که میزان عرضه آجر ماشینی در ایران بمراتب کمتر از میزان تقاضای آنست باتوجه بمزایای این آجرها نسبت بآجرهای بهمنی، قزاقی از نظر سبکی وزن، استحکام، مقاومت، عایق بودن و شکل منظم هندسی آنها پیش بینی میگردد که در سالهای آتی میزان تقاضا برای این آجرها بشدت افزایش یابد.

باتوجه به توضیحات فوق و در نظر گرفتن عوامل زیر:

— ناکفایتی نسبی میزان تولید این نوع آجر
— شکنندگی فوق العاده آنها که خود عامل محدود کننده‌ای در جهت حمل آنها است

— حجیم بودن آنها و بالاخره

— بالابودن قیمت‌های فروش آجرها در تهران و شهرستانها

امکانات بالقوه‌ای جهت صادرات این نوع آجرها موجود نیست

صرف نظر از آجرهای ماشینی، انواع آجر فشاری (برای توکار ساختمانها) آجرهای

بهمنی، قزاقی، پرسی، سه‌سائنی در ایران تولید می‌گردد. تعداد تولید این آجرها در حال حاضر سالانه در حدود ۳۰ میلیون عدد است که با توجه به توزیع جغرافیائی کانونهای تولید و مصرف این آجرها میتوان امکانات بالقوه مناسب و مساعدی جهت صدور آنها بوجود آورد. توضیح اینکه راه‌آهن دولتی ایران جهت حمل محمولاتی که بقصد صدور از کشور حمل می‌کند تخفیفی قابل توجه قائل می‌گردد که تولیدکنندگان آجر با استفاده از این تخفیف میتوانند بصورت انواع آجر بشیخ نشینها بپردازند و از این طبیعی‌ترین بازار ایران استفاده کنند. عبارت دیگر با توجه به:

— تعداد تولید این نوع آجرها در ایران.

— توزیع جغرافیائی کانونهای تولیدی.

— استفاده از تخفیف راه‌آهن ایران جهت حمل آجرها.

— نیاز فوق‌العاده شیخ نشینها بآجر جهت اجرای برنامه‌های ساختمانی خود

و مهم‌تر از همه

— قیمت تمام شده این نوع آجرها در واحدهای تولیدی.

امکانات بالقوه مساعدی جهت صادرات موفقیت‌آمیز این محصول بشیخ نشینهای خلیج فارس موجود است.

۳- انواع شیشه، بطریها، استکان و لیوان.

امکانات صدور این مصنوعات بشیخ نشینهای خلیج فارس بدلائل زیر محدود

است:

— ظرفیت تولیدی واحدهای تولیدکننده مصنوعات شیشه‌ای در ایران هنوز

بدان حد نرسیده است که بتواند پاسخگوی تقاضای مصرف‌کنندگان این مصنوعات بوده باشد. توضیح اینکه در حال حاضر ظرفیت تولیدی واحدهای تولیدکننده این مصنوعات در ایران حدود ۳۰۰ تن در سال است که نیمی از این ظرفیت به تولید قریب به ۶ میلیون عدد انواع بطری و شیشه خالی و نیم دیگر به تولید انواع ظروف

بلوری و شیشه‌ای و حبابها اختصاص دارد لیکن بعلت عدم کفایت و مرغوبیت و تولیدات داخلی همه ساله مقدار متناهی کالاهای بلوری و شیشه‌آلات مرغوب، بطور عمده انواع لیوان و استکان، بکشور وارد میشود که در جدول شماره ۴۴ مقدار واردات آنها در سالهای ۱۳۴۷-۱۳۴۱ از نظر میگردد.

جدول شماره ۴۴

مقدار واردات مصنوعات شیشه‌ای در سالهای ۱۳۴۷-۱۳۴۱

(واحد - تن)

سال	مقدار واردات
۱۳۴۱	۳۰۰۰
۱۳۴۲	۲۷۵۰
۱۳۴۳	۳۳۰۰
۱۳۴۴	۱۲۰۰
۱۳۴۵	۲۲۰۰
۱۳۴۶	۲۴۰۰
۱۳۴۷	۳۶۵۰

مأخذ: سالنامه‌های آمار بازرگانی خارجی ایران سالهای ۱۳۴۷-۱۳۴۱

توضیح اینکه بعلت بالابودن حقوق گمرکی و سود بازرگانی مصنوعات شیشه‌ای هر ساله مقدار قابل توجهی از این مصنوعات بصورت قاچاق یا از طریق مبادلات مرزی بکشور وارد میشود. مطالعات و بررسی‌های انجام شده در این مورد حاکی است که مقدار واردات قاچاق این مصنوعات در حدود $\frac{1}{10}$ واردات حقیقی آنست. اطلاعات آماری فوق حاکی از این حقیقت است که مقدار تولیدات داخلی رافع نیازهای مصرفی

نبوده و به تعبیری دیگر امکانات بالقوه‌ای از نظر ظرفیت تولیدی واحدهای تولید کننده جهت صدور این محصولات موجود نیست.

— قیمت تمام شده این مصنوعات، بعلت پائین بودن ظرفیت تولیدی واحدهای تولید کننده آنها در مقام مقایسه با ظرفیت واحدهای تولیدی در کشورهای خارجی، در حدی نیست که امکان عرضه موفقیت آمیز این مصنوعات را در بازارهای شیخ نشینها فراهم سازد. بعنوان مثال قیمت سیف خرمشهر لیوانهای چکسلواکی، فرانسوی و آمریکائی به ترتیب عبارتست از ۳، ۳۰ و ۳ ریال در صورتیکه قیمت تمام شده مصنوعات مشابه داخلی در همین حدود است که با احتساب هزینه‌های حمل و نقل، بسته بندی و فروش طبیعتاً قیمت فروش شده آنها بمقدار قابل توجهی بیشتر از قیمت فروش انواع مشابه خارجی خواهد گردید، مضافاً اینکه کیفیت این مصنوعات تا حدود بسیاری پائین تر از کیفیت مصنوعات مشابه خارجی است. بدین حقیقت امکان عرضه موفقیت آمیز این مصنوعات در بازارهای شیخ نشین های خلیج فارس قابل تصور نیست.

اینک که از چگونگی وضعیت عرضه و تقاضای مصنوعات سنگی، شیشه و مصنوعات شیشه‌ای در داخل کشور اطلاعات بدست داده شد و امکانات صدور این محصولات بررسی گردید اطلاعاتی در زمینه ارزش صادرات این مصنوعات در سالهای گذشته بشیخ نشینهای خلیج فارس بشرح ارقام مندرج در جدول شماره ۴ ارائه میگردد.

بطوریکه در جدول شماره ۴ مشاهده میگردد در سالهای مورد بحث بطور متوسط هر ساله در حدود ۴ میلیون ریال مصنوعات سنگی و شیشه و مصنوعات شیشه‌ای بشیخ نشینهای خلیج فارس صادر گردیده است که این رقم در حدود ۸/۵ درصد افزایش کل صادرات ایران در این گروه است. علت بالا بودن این نسبت را باید در ماهیت کالاهای متشکله این گروه جستجو نمود. توضیح اینکه ارزش صادرات مصالح ساختمانی که عمده ترین کالاهای صادراتی ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس است در این گروه وارد شده است. با توجه بمطالب مورد بحث و آمارهای افاصه شده نزدیکی شیخ نشینهای مورد بحث با ایران میتوان نتیجه گرفت که:

جدول شماره ۴۵

ارزش صادرات مصنوعات سنگی، شیشه و مصنوعات شیشه‌ای پیشین نشینهای خلیج فارس در سالهای ۱۳۴۱-۴۷

(واحد - یکهزار ریال)

نام شیش نشین	۱۳۴۱	۱۳۴۲	۱۳۴۳	۱۳۴۴	۱۳۴۵	۱۳۴۶	۱۳۴۷	متوسط سالانه
کویت	۸۱۵	۷۲۳	۱۸۲	۴۲۱	۱۲۳۱۲	۷۷۷۱۲	۶۷۹۱۴	۲۶۵۸۳
عمان	۸۰۹	۳۲۱	۶۱۰	۸۰۵	۵۶۱	۶۵۶	۷۴۶	۶۴۴
دوبئی	۱/۰۱۳	۱۷۹	۴۹۱	۶۸۳	۸۳۰	۳۶۳۰۷	۱۶۴۵۲	۱۶۱۵۲
قطر	۲۱۹	۲۳۸	۴۴	۱۹	۹۸	۱۶۷	۳۰۴	۱۵۵
مستقط	—	۱۰	—	—	—	—	—	۱
جمع (۱)	۲۶۸۵۶	۱۲۴۷۱	۱۲۳۲۷	۱۲۹۲۸	۲۲۸۱۱	۱۱۲۹۴۲	۹۷۳۱۶	۴۶۵۳۵
جمع کل صادرات ایران	۲۶۸۵۶	۱۲۴۷۱	۱۲۳۲۷	۱۲۹۲۸	۲۲۸۱۱	۱۱۲۹۴۲	۹۷۳۱۶	۴۶۵۳۵
در این گروه (۲)	۵۳۰۵	۴۶۵۹۶	۵۲۱۱۴	۵۲۲۹۳	۶۷۳۶۵	۱۸۷۷۶۳	۱۸۷۳۹۷	۱۸۷۳۴۲
درصد (۱) به (۲)	۵۳/۸	۲۹/۶	۴۲/۴	۳۰/۶	۳۰/۱	۶۳/۶	۶۳/۶	۵۸/۵

منابع: سالنامه‌های آمار بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۱۳۴۱-۴۷

— امکانات بالقوه مساعدی جهت صادرات انواع سنگهای ساختمانی بشیخ —
نشینهای خلیج فارس موجود است.

— امکان صدور انواع آجرهای ماشینی بشیخ نشینهای خلیج فارس بعلت
ناکفائی تولید داخلی وبالا بودن قیمت تمام شده این آجرها موجود نیست.

— امکانات موجود در جهت تولید انواع آجر (باستثنای آجرهای ماشینی)
بحدیست که میتوان بصدور موفقیت آمیز این آجرها بشیخ نشینهای خلیج فارس پرداخت.

— امکان صدور انواع شیشه، بطریها، استکان ولیوان بشیخ نشینهای مورد بحث
در خلیج فارس در سالهای آتی بعلت ناکفائی تولیدات داخلی، پائین بودن کیفیت
ومهمتر از همه بالا بودن قیمت تمام شده این مصنوعات در داخل کشور محدود است.

بخش ۱۳- بررسی امکانات توسعه صادرات فلزات معمولی و

مصنوعات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس

فلزاتی که امکان توسعه صادرات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس مورد مطالعه
قرار میگیرد عبارت از:

آهن، چدن، فولاد، سرب، روی، مس و مصنوعات آنها. در این بررسی باید
بدو موضوع بشرح زیر توجه نمود:

— موقعیت طبیعی معادن سنگ، آهن، سرب، روی، مس وامکانات بهره برداری
آنها.

— حدود وسعت بازارهای شیخ نشینها برای جذب این فلزات یا مصنوعات آنها.
در مورد اول باید متذکر گردید که ذخایر ثابت شده معادن سنگ آهن، سرب،
روی و بویژه مس ایران در حدی است که امکانات بالقوه مساعدی جهت صدور این
سنگها وجود دارد، لیکن باید در نظر داشت که از سنگ آهن معادن ایران بعنوان
ماده اولیه مورد نیاز کارخانه ذوب آهن ایران استفاده خواهد شد و شمشهای تولیدی
این واحد هم در اختیار کارخانجات نورد، شهریار، شاهین، شاهرخ و شهداد بمنظور

تولید انواع آهن آلات قرار خواهد گرفت.

ظرفیت این واحدها و سال بهره‌برداری آنها و نوع محصولات این واحدها در جدول زیر از نظر میگذرد.

نام واحد	تاریخ بهره‌برداری	ظرفیت	نوع محصولات
کارخانه نوردشهریار	آذر ۱۳۴۶	۶۵ هزار تن	آهن آلات سبک ساختمانی
» « شاهین	آبان ۱۳۴۸	۸۵ » »	گرد، ساده و آج دار
» « شهرداد	سال ۱۳۵۰	۱۲۰ » »	گرد کلاف دار
» « شاهرخ	سال ۱۳۵۰	۱۳۰ » »	تیر آهن متوسط، نبشی، تسمه‌ای و ناودانی
جمع کل		۴۰۰ هزار تن	

بطوریکه مشاهده می‌گردد حداکثر ظرفیت کارخانجات نوردسازی ایران در سال ۱۳۵۰ به حدود چهارصد هزار تن انواع آهن آلات ساختمانی محدود می‌گردد در حالیکه مصرف فعلی این آهن آلات بیش از سه برابر این مقدار است (مصرف آهن آلات در سال ۱۳۴۷ در حدود ۱۰۰۰/۰۰۰/۱ تن بوده است).

با توجه بدین توضیح مشخص می‌گردد که امکانات صادرات این محصولات با توجه ببالا بودن مقدار مصرف داخلی آنها و محدود بودن ظرفیت تولیدی کارخانجات تولیدکننده در سالهای آتی عملاً محدود است.

در مورد صادرات سنگهای سرب، روی و مس باید متذکر گردید که سنگهای معادن سرب، روی و مس ایران بواسطه کم عیار بودن چندان قابل صدور نیست. لیکن با تغلیظ این سنگها امکان صادرات آنها بسیار است. توضیح اینکه عیار سنگهای سرب، روی و مس ایران بحالت طبیعی در حدود ۱۰ درصد است که با توجه ببالا بودن هزینه حمل و نقل صدور آنها در این عیار عملاً محدود است لیکن

متذکر می‌گردد که در سالهای اخیر با استقرار دستگاههای «فلوتاسیون» در جوار معادن فوق‌الذکر از طرف بخش خصوصی و دولتی اقداماتی در جهت پرعیار کردن این سنگها صورت گرفته است. این اقدامات در مورد سنگهای سرب و روی بشرح زیر به نتیجه رسیده لیکن در مورد سنگ مس در مراحل آزمایشی بوده و هنوز به نتیجه قطعی نرسیده است.

مهمترین استخراج کنندگان سنگ سرب و روی و تغلیظ کنندگان آن در حال حاضر عبارتند از:

- شرکت سهامی کسل معادن و ذوب فلزات که یک شرکت دولتی بوده و علاوه بر استخراج سرب و تغلیظ آن با استخراج و ذوب سایر فلزات نیز اشتغال دارد.
- شرکت سوژه میران که یک شرکت بلژیکی است و تنهابه تغلیظ سنگ سرب میپردازد.

— شرکت‌های خصوصی که با دستگاههای فلوتاسیون به پرعیار کردن سنگهای سرب و روی میپردازند (حدود ده شرکت). سنگهای سرب و روی تغلیظ شده عموماً بشوروی و ژاپن صادر میگردد. در جدول شماره ۶-۴ مقدار ارزش صادرات سنگهای سرب و روی در سالهای ۴۷-۲-۱۳۴۲ از نظر میگردد.

در مورد صادرات سنگهای سرب و روی تغلیظ شده باید متذکر گردید که اولاً بموجب تصویبنامه مورخ ۱ شهریورماه ۱۳۴۲ بمنظور تشویق معدن داران به صدور سنگ سرب جایزه‌ای بمیزان ۲ درصد قیمت فوب برای صادر کنندگان برقرار گردید که از نیمه اول سال ۱۳۴۳ به مرحله اجرا گذاشته شد لیکن در نیمه دوم همان سال میزان جایزه را به ۱ درصد تقلیل دادند. با ازدیاد تدریجی صدور سنگ سرب و افزایش قیمت جهانی آن مقدار جایزه صادرات سنگ سرب تقلیل یافت و در نتیجه در نیمه دوم سال ۱۳۴۷ به ۶/۵ درصد کاهش یافت و در سال ۱۳۴۸ اعطای جایزه صادراتی در این مورد متوقف گردید، ثانیاً؛ طبق تصویبنامه هیئت وزیران بمنظور تشویق معدن داران به صدور سنگ روی در سال ۱۳۴۳ جایزه‌ای بمیزان ۱ درصد قیمت فوب

جدول شماره ۴۶

مقدار و ارزش صادرات سنگهای سرب و روی در سالهای ۴۷-۱۳۴۲

سال	سنگ سرب		سنگ روی	
	وزن-تن	ارزش-یکهزار ریال	وزن-تن	ارزش-یکهزار ریال
۱۳۴۲	۲۸۷۴۹۸	۱۳۲۷۳۰۰	۲۵۷۱۰۱	۷۰۷۶۶۷
۱۳۴۳	۴۴۷۲۸۹	۲۲۳۷۲۷۵	۷۴۷۲۳۴	۱۷۲۷۸۳۲
۱۳۴۴	۵۱۷۵۱	۲۹۸۷۸۲۱	۹۷۷۷۸۹	۲۵۸۷۲۸۱
۱۳۴۵	۴۴۷۹۳۴	۲۵۴۷۷۹۳	۷۷۷۵۴۷	۱۹۵۷۸۳۰
۱۳۴۶	۴۷۷۴۸۵	۲۶۳۷۴۵۸	۴۰۷۱۲۲	۱۱۲۷۱۳۳
۱۳۴۷	۳۶۷۱۷۷	۲۴۸۷۷۸۲	۵۱۷۱۱۳	۱۷۲۷۷۹۲

مأخذ: سالنامه‌های بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۴۷-۱۳۴۲

برای صادرکنندگان قائل گردیدند، لکن در نیمه دوم همان سال اعطای جایزه موقوف گردید، ثالثاً: در سالهای اخیر حدود ۹ درصد صادرات سنگ سرب ایران به اتحاد جماهیر شوروی صادر گردیده است، رابعاً حدود ۷٪ صادرات سنگ روی ایران به کشور اتحاد جماهیر شوروی و ژاپن صادر شده و در سالهای اخیر مقدار ۳٪ آنهم بدیگر نقاط جهان باستانهای بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس صادر شده است.

علت عدم صدور سنگهای معدنی ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس را باید در ساختمان اقتصاد صنعتی این شیخ نشینها جستجو کرد. توضیح اینکه در هیچیک از این شیخ نشینها کارخانه‌ای جهت ذوب کلوخه‌های کانی وجود ندارد و بسیمار طبیعی است که در این شرائط این شیخ نشینها نمیتوانند خریدار کلوخه‌های کانی ایران باشند. در اینجا لازم بتوضیح است که اقداماتی در مقیاس وسیع از طرف بخش دولتی و برخی از صاحبان صنایع خصوصی در جهت استقرار واحدهائی بمنظور ذوب کلوخه‌های کانی

سرب، روی و مس در جریان است که اگر این اقدامات دنبال گردد و به نتیجه رسد در نهایت امر منجر به صدور شمش های سرب روی و مس خواهد گردید که از این طریق درآمدهای ارزی قابل توجهی تحصیل خواهد شد ولی چون کارخانجاتی بمنظور تبدیل این شمش ها بانواع وسایل فلزی و مصنوعات آنها در این شیخ نشینها وجود ندارد میتوان پیش بینی نمود که در آلمان هم بازار این شیخ نشینها نمیتواند بطور طبیعی کانونی جهت جذب شمش های سرب، روی و مس باشد مگر اینکه تجار از این بازارها بعنوان بازارهای دوباره صادر کننده استفاده کنند.

با توجه بدین توضیحات در جدول شماره ۴۷ ارزش صادرات فلزات معمولی و مصنوعات آنها بشیخ نشینهای خلیج فارس در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ منعکس گردیده است.

مصنوعات فلزی که در این سالها بدین شیخ نشینها صادر شده است عبارتست از:

— آهن آلات ساختمانی از قبیل پرفیلهای آهنی و لوله های آهنی

— انواع پیچ و مهره

— انواع قفل

— انواع وسایل گرم کننده آهنی یا پولادی

— انواع سماورهای نفتی

— انواع وسایل اداری فلزی از قبیل میز، صندلی، کابینت

— انواع وسایل آشپزخانه فلزی

در تمام صنایع فوق در ایران بمقیاس وسیع سرمایه گذاری گردیده است و ظرفیت تولیدی واحدهای تولید کننده مصنوعات فوق الذکر در حدیست که این کارخانجات میتوانند علاوه بر تأمین نیازهای داخلی قسمتی از تولیدات خود را ببازارهای خارجی عرضه کنند. لیکن در سالهای اخیر مقدار بسیار ناچیزی از این مصنوعات ببازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس عرضه شده است. علت این امر را باید در مسائل دوگانه جستجو کرد:

جدول شماره ۴۷

ارزش صادرات فزرات معمولی و صنایع آنها بشیخ نشیبهای خلیج فارس در سالهای ۴۷-۱۳۴۱
(واحد- یک هزار ریال)

نام شیخ نشین	۱۳۴۱	۱۳۴۲	۱۳۴۳	۱۳۴۴	۱۳۴۵	۱۳۴۶	۱۳۴۷	متوسط ۷ ساله
کویت	۷۶۳۷۱	۳۶۵۳۴	۲۶۲۱۹	۲۶۳۶۸	۴۶۶۶۴	۶۶۲۵۸	۷۶۶۲۹	۷۶۶۲۹
عمان	۹۶۴	۱۷۷۶۵	۱۷۲۹۳	۹۸۳	۲۶۵۰۲	۵۶۱۲۱	۴۶۹۴۶	۴۶۹۴۶
دوبئی	۷۱۴	۱۴۴	۱۴۳	۲۲۳	۹۷۸	۲۶۳۰۲	۱۷۱۱۴	۸۰۳
قطر	—	۳۶۴	۲۰۴	۴۸۷	۲۶۶۸۹	۱۶۵۱۹	۱۷۳۸۶	۹۵۰
سقط	—	—	—	—	—	—	—	—
جمع (۱)	۹۰۰۴۹	۵۷۷۹۷	۳۷۸۵۹	۶۶۰۶۱	۱۱۷۱۳۳	۱۵۶۲۰۰	۱۵۶۰۷۵	۹۷۴۵۳
جمع کل صادرات ایران	۳۳۷۰۷۱	۴۸۷۶۶۵	۴۹۷۶۴۴	۳۹۶۳۷۴	۶۵۵۶۳۹	۷۹۶۹۷۸	۱۶۱۷۲۱۶	۶۸۷۲۲۷
در این گروه (۲)	۲۷/۳	۱۱/۹	۷/۷	۱۵/۳	۱۶/۹	۲۰/۲	۹/۳	۱۵/۵
درصد (۱) به (۲)								

منابع: سالنامه‌های آمار بازرگانی خارجی ایران، سالهای ۴۷-۱۳۴۱

- ۱- بالا بودن قیمت تمام شده این مصنوعات .
- ۲- اختلاف موجود بین قیمت‌های فروش این مصنوعات در داخل کشور و قیمت‌های صادراتی آن .

در مورد اول باید متذکر گردید که ظرفیت تولیدی واحدهای سازنده این مصنوعات در مقام مقایسه با ظرفیت تولیدی واحدهای سازنده این مصنوعات در کشورهای اروپائی در سطح پائین تری قرار گرفته و این عامل خواه ناخواه بطور مستقیم در افزایش قیمت تمام شده این مصنوعات منعکس خواهد گردید، لیکن باید اضافه نمود که این مشکل بعلمت پائین بودن سطح دستمزدها در ایران نسبت بکشورهای اروپائی و نیز نزدیکی فاصله تا حدودی تعدیل میگردد .

در مورد دوم باید متذکر گردید که در حال حاضر کارخانجات سازنده پروفیل‌های آهنی و لوله‌های آهنی، پیچ و مهره، قفل، وسایل گرم کننده آهنی یا پولادی، سماورهای نفتی، وسایل اداری فلزی از قبیل میز، صندلی، کابینت و انواع وسایل آشپزخانه فلزی این مصنوعات را با قیمتی بالاتر از قیمت‌های جهانی آنها در ایران بازار عرضه میکنند که باتوجه به بالا بودن حقوق گمرکی و سود بازرگانی این مصنوعات کالاهای داخلی در بازارهای ایران بخوبی بامصنوعات خارجی از نظر قیمت قابل رقابت است. بعبارت دیگر سیاست حمایتی دولت بطریقی تنظیم گردیده است که سازندگان وسایل فوق بخوبی میتوانند از بازار انحصاری ایران استفاده کنند، همین علت سبب گردیده که حاشیه سود آنها در بازار داخلی بسیار وسیع گردد و بهیچوجه آنها بخود اجازه نمیدهند که تساحدی از این سود صرف نظر نموده و با کاهش قیمت‌ها بر رقابت با مصنوعات مشابه خارجی در بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس بپردازند بطور خلاصه باید متذکر گردید که صادرات فلزاتی از قبیل آهن، چدن، فولاد، سرب، روی و مس بشیخ نشینهای خلیج فارس باتوجه بساختمان اقتصاد صنعتی آنها عملاً امکان پذیر نیست لیکن امکانات بالقوه‌ای جهت توسعه صادرات مصنوعات ساخته شده از این فلزات از قبیل انواع آهن آلات ساختمانی، انواع پیچ و مهره، انواع

تقل، انواع وسایل گرم‌کننده آهنی یا پولادی، انواع وسایل اداری فلزی و انواع وسایل آشپزخانه فلزی بشیخ‌نشینهای خلیج فارس وجود دارد که واحدهای سازنده این مصنوعات باید از آنها بهره‌گیری نمایند.

بخش ۱۴ - بررسی امکانات توسعه صادرات لوازم حمل و نقل

بشیخ‌نشینهای خلیج فارس

لوازم حمل و نقلی که امکان صادرات آنها بشیخ‌نشینهای خلیج فارس مورد مطالعه قرارمیگیرد عبارت است از :

- انواع اتومبیل‌های سواری ازقبیل: آریا، شاهین، پیکان و جیب.
- انواع اتومبیل‌های باری ازقبیل: کامیون‌های لیلاند، زامبیاد، ماک و بنز
- انواع اتوبوسها و مینی‌بوسها از قبیل: اتوبوس پارس لوکس، اتوبوس ایران‌ناسیونال و مینی‌بوسهای ایران‌ناسیونال.

- انواع وانت ازقبیل: وانت‌های ایران‌ناسیونال، لیلاند و ماک.

برای شناخت امکانات صادرات این مصنوعات باید نخست وضعیت عرضه و تقاضای آنها در داخل کشور بررسی گردد و بدین‌منظور برنامه تولیدی کارخانجات اتومبیل‌سازی کشور درسالهای ۱۳۴۷-۱۳۴۵ و پیش‌بینی آن برای سالهای آتی درصحنه بعد از نظر میگذرد.

باتوجه ببرنامج تولید اتومبیل درایران (موضوع جدول شماره ۴۸)، قبل از مطالعه و بررسی امکانات صادرات آن، بایستی ظرفیت جذب اتومبیل در داخل کشور درسالهای آینده مورد مطالعه قرارگیرد. براساس محاسبات انجام شده درهفت ساله ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۷ بطورمتوسط تعداد تولید موجودی، واردات و استهلاك انواع اتومبیل مالیانه بشرح ارقام مندرج درجدول شماره ۹۴ است.

جدول شماره ۴۸

برنامه تولید کارخانجات اتومبیل سازی کشور در سالهای ۴۷- ۱۳۴۵ و پیش بینی آن برای سالهای ۵۱- ۱۳۴۸
(واحد- دستگاه)

نوع اتومبیل	تعداد تولید					
	۱۳۵۱	۱۳۴۹	۱۳۴۸	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵
جیب و وانت	۳۲۰۰۰	۳۲۰۰۰	۳۲۰۰۰	۲۲۷۰۰	۲۲۱۹۳	۲۲۰۶۲
آریاوشاهین	۷۲۰۰۰	۷۲۰۰۰	۴۲۰۰۰	۳۲۰۰۰	—	—
لندور	۱۲۶۰۰	۱۲۵۰۰	۱۲۴۵۰	۱۲۴۰۰	۱۲۲۰۰	۹۳۰
قیات	—	—	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰
سواری سیتروئن	۴۲۰۰۰	۳۲۰۰۰	۱۲۵۰۰	۵۰۰	—	—
پیکان	۳۲۰۰۰	۲۵۲۰۰	۲۰۲۰۰۰	۱۲۶۵۰۰	۲۷۸۶۰	—
اتوبوس (پارس لوکس)	۱۲۴۰۰	۱۲۲۰۰	۱۲۰۰۰	۸۵۰	۱۶۸	—
اتوبوس (ایران تانیموتال)	۳۲۰۰۰	۲۲۷۰۰	۲۲۵۰۰	۲۲۰۰۰	۱۲۲۴۰	۱۲۲۰۰
انواع سببیوس	۸۲۰۰۰	۷۲۰۰۰	۵۲۵۰۰	۵۰۰۰	۸۷۰	۷۱۰

بقیه جدول در صفحه مقابل

۱۲۲۰	۱۲۲۰	۱۲۲۰	۱۲۰۰	۸۵۰	۶۲۰	۴۹۲	کاسیون (بیلابند)
۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۲۵۰	۳۲۴	کاسیون زانسیاد (رلور)
۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۳۵۰	۳۰۰	۲۵۱	۲۰۰	کاسیون کاهه (ساک)
۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۴۵	۴۰	سایتین آتش نشانی (ارجمند)
۳۲۰۰	۳۲۰۰	۳۲۰۰	۱۷۷۵۰	۱۶۵۰۰	۹۰۰	۷۶۳	کاسیون پبز اتوبوس (کسرسیموم)
۵۰۰	۵۰۰	۳۰۰	۲۰۰	—	—	—	اتوبوس سازان ایران)
۵/۰۰۰	۵/۰۰۰	۱/۰۰۰	—	—	—	—	انواع وانت
۷۴/۶۰۰	۶۵/۵۰۰	۵۷/۹۰۰	۴۳/۳۰۰	۳۵/۶۵۰	۱۵/۲۰۲	۷/۲۲۱	جمع

جدول شماره ۴۹

محاسبه درصد استهلاك انواع اتومبیلها در ایران درسالهای ۴۷-۱۳۴۱

نوع اتومبیل	در اوردات	تولید داخلی	مستهلک موجود	مستهلک موجود	در اوردات	تولید داخلی	مستهلک موجود	مستهلک موجود
در اوردات	در اوردات	تولید داخلی	مستهلک موجود	مستهلک موجود	در اوردات	تولید داخلی	مستهلک موجود	مستهلک موجود
در اوردات	در اوردات	تولید داخلی	مستهلک موجود	مستهلک موجود	در اوردات	تولید داخلی	مستهلک موجود	مستهلک موجود
سواری	۱۳۱۷۰۸۳	۱۱۷۰۳۵	۶۷۰۲۲	۵۷۰۶۲	۱۴۳۷۰۷۸	۳۷۹		
باری	۳۱۷۳۷۶	۷۳۶	۱۷۴۴۲	۱۷۴۹۸	۳۲۷۰۵۶	۴۷۸		
اتوبوس	۸۷۰۳۸	۴۵۲	۱۷۱۷۵	۶۱۷	۹۷۰۴۷	۷۷۷		

توضیحات :

— تعداد اتومبیلهای سواری و باری و اتوبوس موجود در اوردات و تعداد تولید آنها بر اساس داده‌های آماری سازمانهای مسئول محاسبه گردیده است و تعداد واردات آنها از سالنامه‌های آماری بازرگانی خارجی ایران استخراج گردیده است .

— تغییرات موجودی انواع اتومبیل در فروشگاهها و انبارها ناچیز فرض شده است .

— بطوریکه در جدول شماره ۹ و مشاهده میگردد، استهلاك اتومبیلهای سواری ۳/۷ درصد و باری ۴/۸ درصد و اتوبوس ۷/۷ درصد در سال میباشد .

حال اگر ضریب استهلاك انواع وسائل نقلیه را در ایران بر روی هم بطور متوسط سالیانه ۵ درصد فرض کنیم . با توجه به تعداد وسائل نقلیه موجود در کشور و برنامه تولیدی کارخانه‌های اتومبیل سازی (بشرح ارقام مندرج در جدول ۴۸) و فرض اینکه در سالهای آینده سالی . . . / . . . ۱ دستگاه اتومبیل بکشور وارد گردد (بر مبنای متوسط واردات در سالهای ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۷ با کمی تعدیل) مقدار استهلاك انواع اتومبیل

درسالهای ۱۳۴۸-۱۳۵۱ شرح جدول زیر از نظر میگذرد:

جدول شماره ۵۰

پیش بینی تعداد اتومبیلهاییکه درسالهای ۱۳۴۸-۵۱ درایران مستهلک خواهد گردید
(واحد- دستگاه)

سال	تعداد اتومبیل موجود در اول سال	اضافه میشود تعداد واردات داخلی	کسر میشود تعداد مستهلک شده ها	تعداد موجود در آخر هر سال
۱۳۴۸	۲۴۱۷۰۶۱	۱۰۷۰۰۰	۴۳۷۳۰۰	۲۷۹۷۶۶۱
۱۳۴۹	۲۷۹۷۶۶۱	۱۰۷۰۰۰	۵۱۷۹۰۰	۳۲۴۵۰۶۱
۱۳۵۰	۳۲۴۵۰۶۱	۱۰۷۰۰۰	۶۵۷۵۰۰	۳۸۰۷۱۱۱
۱۳۵۱	۳۸۰۷۱۱۱	۱۰۷۰۰۰	۷۴۷۶۰۰	۴۴۱۷۵۱۱

بطوریکه در جدول شماره ۵۰ مشاهده میگردد در سال ۱۳۵۱ در حدود ۷۴۷۰۰۰ دستگاه اتومبیل در ایران تولید خواهد گردید لیکن فقط ۲۳۷۰۰۰ دستگاه اتومبیل مستهلک خواهد شد بنابراین در این سال حدود ۵۰۰۰۰ دستگاه اتومبیل بر تعداد اتومبیلهای موجود افزوده خواهد شد.

باتوجه بساختمان اقتصادی واجتماعی کشور ما و باتوجه بکلیه ضوابط زیرین:

— افزایش جمعیت و تغییر ترکیب آن.

— ایجاد طبقه متوسط و گسترش آن.

— توزیع متعادل درآمدها.

— افزایش درآمد سرانه مردم.

— افزایش میل به تجمل پرستی و ظهور تمایلات تظاهری.

و باتوجه باثرات هر یک از این ضوابط در افزایش قدرت خرید مردم ایران که

در نهایت امر منجر با افزایش فروش اتومبیل و توسعه ظرفیت جذب بازار اتومبیل در

ایران میگردد مامعتقدیم که در سالهای آتی بازار اتومبیل ایران در حد اشباع قرار خواهد گرفت و بعبارت دیگر اگر روند تولید از سال ۱۳۵۱ بدینسان ادامه یابد از این سال ببعده این بازار اشباع خواهد گردید و از اینجا است که لزوم بررسی امکانات صدور اتومبیل ایران احساس میگردد ، و مسلماً طبیعی است که نخستین بازار مورد نظر صاحبان صنایع اتومبیل سازی کشور ، بازارهای غنی شیخ نشینهای خلیج فارس است . صاحبان صنایع اتومبیل سازی کشور در مقابل صادرات اتومبیل ب بازارهای خارجی با مسائل زیر روبرو هستند .

— مسائل ناشی از ماهیت صنعت اتومبیل سازی .

— شناخته نبودن محصول .

— بالا بردن قیمت تمام شده .

در مورد نخستین مشکل باید متذکر گردید که درجه وابستگی صنعت اتومبیل سازی ایران بصنایع اتومبیل سازی کشورهای اروپای غربی در حدیست که اگر کارخانجات مادر احساس کنند که در بازارهای خارجی رقیبی برای خود پدید آورده اند مسلماً با اتخاذ تدابیری بازدارنده مشکلاتی در جهت جذب این مصنوعات در بازارهای خارجی برای صاحبان صنایع ایران بوجود خواهند آورد ، بطریقی دیگر صاحبان صنایع اتومبیل سازی جهان میتوانند با گذشتن ویا کاستن از حاشیه سود خود برای زمانی هر چند محدود انواع اتومبیل را در بازاریکه اتومبیل ایران وارد شده ب قیمتی نازلتر از قیمت های جهانی آن عرضه کنند و با ادامه این وضع امکانات فروش اتومبیل ایران را در بازارهای خارجی تضعیف نمایند .

در مورد دومین مشکل باید متذکر گردید که از عمر صنعت اتومبیل سازی کشور بیش از چهارده سال نمیگذرد ، و بدین علت نه تنها صنعت اتومبیل سازی کشور و مصنوعات آنها در بازارهای شناخته شده نیست و صاحبان این صنعت باید با تبلیغات وسیع و بازاریابی دقیق خود بمعرفی محصول بپردازند بلکه باید در بازار تحصیل شده و تقسیم گردیده اتومبیل بین کشورهای سازنده آن نفوذ کنند و جزئی از بازار دیگران را

بچود اختصاص دهند و این کار بست بسیار دشوار بالاخص در مورد صنعت اتومبیل سازی .
 در مورد سومین مشکل باید متذکر گردید که قیمت تمام شده اتومبیل‌های ساخت
 کشور بالاتر از قیمت تمام شده انواع مشابه خارجی آنست (این موضوع در مورد انواع
 اتوبوس بعلت بالا بودن سهم خود در قیمت تمام شده آن صادق نیست) لیکن تفاوت
 این دو قیمت در حدی نیست که بتواند عامل بازدارنده در صادرات این نوع اتومبیل‌ها
 باشد، زیرا قیمت صادراتی این اتومبیل‌ها با توجه به بازپرداخت حقوق گمرکی و سود
 بازرگانی قطعات وارداتی آنها تعیین میگردد و این قیمت در حدیست که اگر صاحبان
 صنایع اتومبیل سازی کشور از قسمتی از سود خود بکاهند خواهند توانست انواع
 اتومبیل را به قیمت‌های مناسب بازارهای خارج عرضه کنند .
 متذکر میگردد که برای مصون داشتن صاحبان صنایع اتومبیل سازی کشور از
 رقابتهای جهانی و نیز برای تحصیل بازارهای خارجی باید اتومبیل جزء یکی از اقلام
 کالاهائی قرار گیرد که در مبادلات تهاتری مورد دادوستد قرار میگیرد .